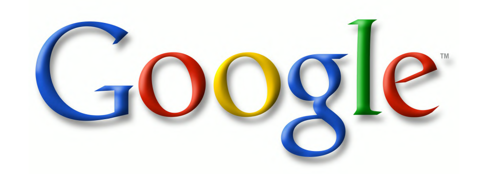
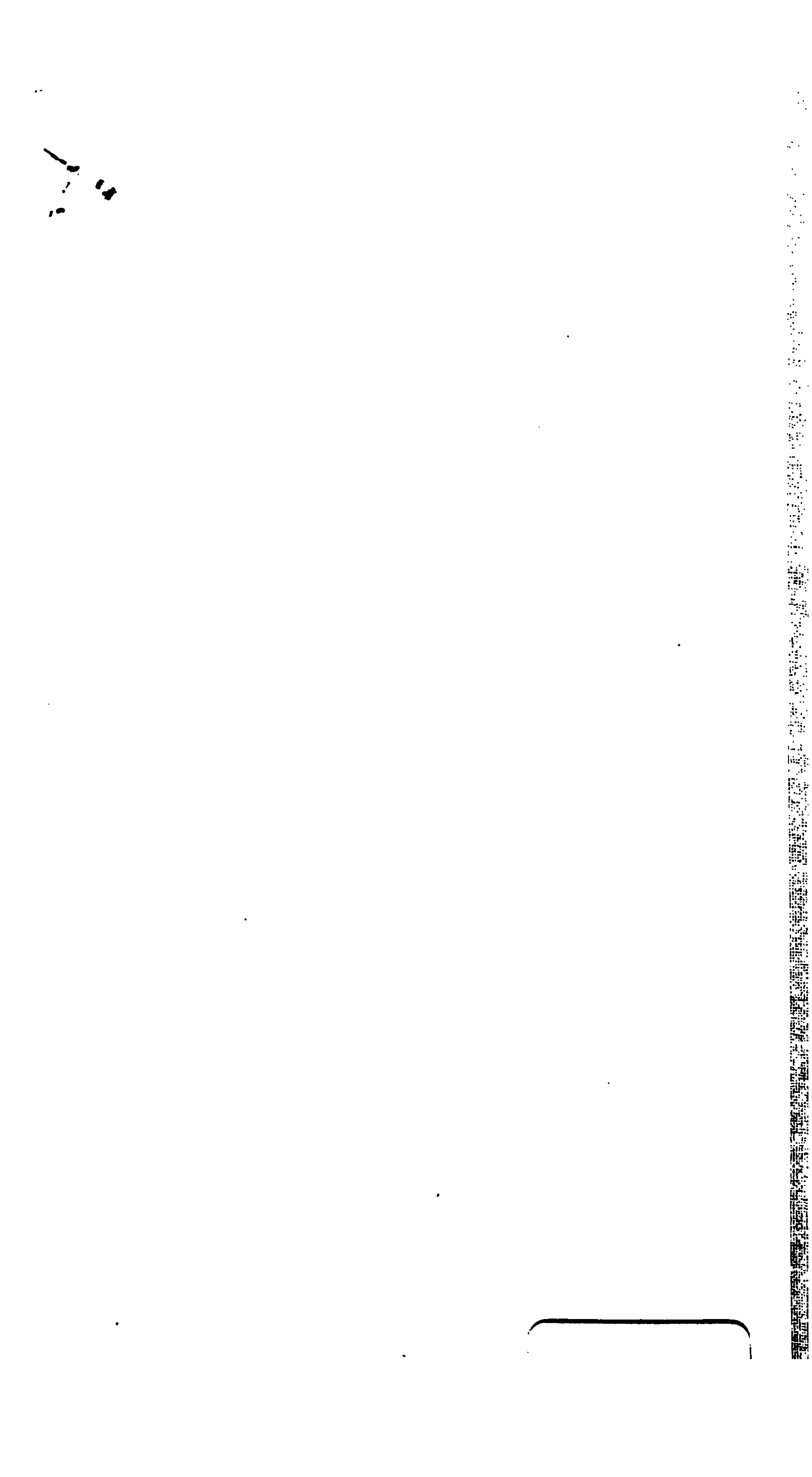

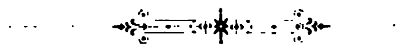

Н. МАРРЪ.

СПИСОКЪ РУКОПИСЕЙ
СЕВАНСКАГО
МОНАСТЫРЯ

ИЗЪ ЛѢТНЕЙ (1890) ПОѢЗДКИ ВЪ АРМЕНІЮ

МОСКВА,
Типографія М. Бархударянъ, Мясницкая, д. наслѣдн. Ананова.
1892
(46)

√

Ն. ՄԱՌ.

ՑՈՒՑԱԿ ՀԱՄԱՌՕՏ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՎԱՆՈՒՑ ՍԵՒԱՆԱՅ

ՅԱՄԱՌՆԱՅԻՆ :ՌՅԽԸ:Թ. 'Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԵՆԷ.

ՄՈՍԿՈՒԱ
ՏՊԱՐԱՆ ՄԿՐՏԻՉ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԻ.
ՌՅԽԹ

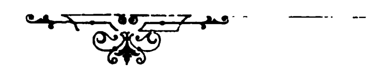
На основанiи 138 ст. Высочайше утвержденнаго устава университетовъ, факультетъ Восточныхъ языковъ С.-Петербургскаго Университета печатать разрѣшилъ.

И. д. Декана А. Позднѣевъ.

Imprimerie M. Barkhoudarian, Moscou, Miasnitzkaja, mais. Ananoff.

СОДЕРЖАНІЕ.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

«Списокъ рукописей Севанскаго монастыря съ описаніемъ десяти Эчміадзинскихъ рукописей», на который я ссылаюсь въ «Замѣткахъ и Извлеченіяхъ изъ армянскихъ рукописей» (см. Изъ Лѣтней поѣздки въ Арменію, Зап. Вост. Отд. Имп. Рус. Археолог. Общ., V т., стр. 211—241 и VI т., стр. 135—228), пришлось разбить на двѣ части: описаніе Эчміадзинскихъ рукописей, имѣющихъ исключительное значеніе для цѣли лѣтней поѣздки 1890 года и предмета моего изслѣдованія по армянской книжной сказочной литературѣ, появится одновременно съ самимъ изслѣдованіемъ, списокъ же рукописей Севанскаго монастыря, какъ представляющій, при всей его краткости, самостоятельный интересъ, оказалось возможнымъ выдѣлить особо и является отдѣльно въ предлежащемъ изданіи.

За обслѣдованіе коллекціи Севанскихъ рукописей я взялся въ надеждѣ найти въ ней что либо по занимающему меня вопросу объ армянскихъ книжныхъ сказкахъ; добыча въ этомъ отношеніи была не велика, но за то, по пересмотрѣ всѣхъ рукописей, у меня оказался матеріалъ по описанію рукописей, который и составляетъ содержаніе настоящей книжки. Входить въ большія подробности при описаніи мнѣ не позволила ограниченность времени: начавъ описывать подробно, какъ это еще видно изъ первыхъ номеровъ, я вскорѣ принужденъ былъ довольствоваться краткими замѣтками, чтобы успѣть осмотрѣть всю коллекцію. Хорошую услугу оказалъ Монастырскій каталогъ: по обслѣдованіи каждой рукописи, я сличалъ для провѣрки данныя, собранныя мною, со свѣдѣніями, заключенными въ Монастырскомъ каталогѣ. Слѣдуетъ оговориться, что есть случаи, отчасти отмѣченные ниже при описаніи, когда я расхожусь съ составителемъ М. каталога; весьма возможно, что въ такихъ случаяхъ не всегда я правъ, но я сообщалъ лишь то, что видѣлъ лично. Исключеніе составляютъ помѣченные звѣздочкой номера, именно 25, 26, 27, 53, 74 и 104. Рукописи съ этими номерами не оказались на мѣстѣ. Пока я все надѣялся найти ихъ въ библіотекѣ, не справлялся ни у кого объ ихъ судьбѣ; когда же, въ послѣдній день моего пребыванія въ С., описалъ послѣднюю рукопись, а ихъ все-же не нашелъ, настоятеля не было на островѣ; не дождавшись его, описаніе

отсутствовавшихъ рукописей я заимствовалъ изъ Монастырскаго каталога. Къ вечеру возвратился настоятель о. Булбулянцъ, которому кстати приношу живѣйшую благодарность за радушный пріемъ, и сообщилъ, что рукописи, интересующія меня, находятся въ церкви; на вечернѣ въ церкви я дѣйствительно успѣлъ увидѣть два рукописныя Евангелія.

Сожалѣю, что не удалось провѣрить и пополнить мои наблюденія такимъ же образомъ на основаніи другой работы, имѣющей значеніе главнымъ образомъ для художественной стороны дѣла и палеографіи. Списокъ былъ уже напечатанъ, когда Ѳ. Г. Беренштамъ любезно передалъ мнѣ всѣ свои рукописныя замѣтки, касающіяся Севанской коллекціи.

Отчасти въ дополненіе, отчасти въ поясненіе предлагаемыхъ ниже описаній нужно прибавить, что переплетъ многихъ рукописей украшенъ разноцвѣтными камнями, которые всегда перечисляются въ Монастырскомъ каталогѣ; при переплетѣ, называемомъ мною досчатымъ, доски обтянуты кожею: большинство переплетовъ съ тисненіемъ, иногда вытиснены надписи, на нѣкоторыхъ—различныя фигуры изъ пуговокъ; часто они въ серебряномъ окладѣ; какъ наиболѣе интересныя въ отношеніи переплета отмѣчены мною рукописи №№ 11—17, 19, 21, 22, 29, въ особенности же №№ 18 и 20. Украшенія, упоминаемыя въ описаніяхъ, заключаются въ разрисованныхъ иниціалахъ, заставкахъ, миніатюрахъ и т. п., иногда же украшеніе ограничивается тѣмъ, что заглавныя буквы и начальныя строки писаны красными чернилами. Рукописи рѣдко снабжены пагинаціею по страницамъ или листамъ; обыкновенно пронумерованы лишь тетради, состоящія въ каждой рукописи изъ равномѣрнаго количества листовъ; иногда въ началѣ и въ концѣ рукописи имѣется рядъ листовъ, не попадающихъ въ нумерацію тетрадей. Число листовъ, выставляемое мною въ началѣ описанія, большею частью опредѣлено на основаніи этихъ данныхъ, что и указано наглядно въ соотвѣтственныхъ мѣстахъ, во избѣжаніе недоразумѣнія.

Прилагаемою заглавною страницею Евангелія Іоанна, по рукописи № 1, я обязанъ любезности художника В. Як. Суренянца; не имѣя съ собою нужныхъ матеріаловъ, В. Як. въ Севанѣ начертилъ лишь рисунокъ, краски же навелъ, по помѣткамъ, по возвращеніи въ Эчміадзинъ. Нѣсколько литографированныхъ экземпляровъ рисунка по копіи В. Я-ча раскрашены въ цвѣта подлинника: всѣ они, въ количествѣ 14, предназначены для библіотекъ—Унив. и Археолог. Общ. въ СПБ., Румянц. Муз. и Лазар. Инст. въ Москвѣ, Унив. въ Казани, Публ. и Нерсэсовской Семин. въ Тифлисѣ, Монастырской въ Эчміадзинѣ, Мехитаристовъ въ Вѣнѣ и Венеціи, Ватиканской въ Римѣ, Императорской въ Берлинѣ, Національной въ Парижѣ и Британскаго Музея въ Лондонѣ.

Я не располагалъ временемъ, чтобы заносить при каждомъ случаѣ имена послѣднихъ собственниковъ и жертвователей рукописей; замѣчу только, что много рукописей принесено въ даръ въ 30 годахъ архіепископомъ Іоанномъ Севастійскимъ и его ученикомъ вардапетомъ Мануэлемъ (*յամասիոյ և մարավանու Յոհաննու արքեպիսկոպոսի Սեբաստացւոյ և յաշակերտի նորին Մանուէլ վարդապետէ Կիւմիւշխանեցւոյ*), между прочимъ №№ 63 и 67 (см. также Списокъ,

стр. 28, равно *Մանուէլ վարդապետ*, *Պատմ.*, стр. 92—93). Одно несомнѣнно: въ Севанской коллекціи имѣется всего, и то можетъ быть, одинъ или другой экземпляръ изъ тѣхъ рукописныхъ св. книгъ, которыя по сообщенію Степана Асогика (кн. III, гл. 3), *во множествѣ пріобрѣтались съ девятаго вѣка братіей при церкви Апостоловъ, на Севанскомъ островѣ, что на Гегамскомъ* (Гокчайскомъ) *озерѣ, чтобы просвѣщались духовныя очи для узрѣнія пути Господа.* Почти всѣ номера настоящаго собранія—позднѣйшаго происхожденія, и лишь единичные, главнымъ образомъ списки XIX вѣка, писаны на самомъ островѣ. Это обстоятельство, т. е. отсутствіе въ Севанѣ древнѣйшихъ Севанскихъ рукописей, и послужило, должно быть, основаніемъ для той невѣроятной легенды, которая приведена у вардапета Мануэля Кюмюшханскаго въ *Պատմութիւն անցից անցելոց Սեւանայ Վանուց արարեալ ի* 1830 *ամի ի Սեւան, Էջմ.* 1871, стр. 64—65 и у еп. I. Шаhхатунянца, *Ստորագրութիւն Կաթուղիկէ Էջմիածնի և հինգ գաւառացն Արարատայ, Էջմ.* 1842, II, стр. 223—224, и повторена Шопеномъ въ Историческомъ памятникѣ состоянія Армянской Области въ эпоху ея присоединенія къ Россійской Имперіи, СПБ. 1852, стр. 924: разсказывается именно, что въ одинъ прекрасный день, во время католикоса Симеона Эриванскаго, монахи Севанской обители узнали о намѣреніи католикоса посѣтить ихъ край и самый монастырь; засуетились, поспѣшно принялись чистить и приводить монастырь въ надлежащій порядокъ; въ концѣ всего, какъ къ послѣднему дѣлу, обратились къ монастырской библіотекѣ, но видя, что нѣтъ возможности очистить ее въ короткій промежутокъ отъ гнили и остатковъ пергаментныхъ листовъ, обгрызенныхъ мышами и изъѣденныхъ молью, видя, что дождевой водой, прошедшей мѣстами черезъ щели, въ конецъ испорчены книги, во избѣжаніе гнѣва католикоса, любителя книжнаго дѣла, собрались монахи и всѣ рукописи, какъ попорченныя, такъ и цѣлыя, весь древній кладъ книгохранилища предали въ пищу волнамъ озера.

Симеонъ Эриванскій былъ католикосомъ съ 1763 годъ, большинство же рукописей Севанской коллекціи писано до 1763 года. Правда, почти всѣ эти рукописи писаны не на Севанѣ, и тѣ изъ нихъ, которыя съ датою времени до избранія католикоса Симеона, могли поступить въ библіотеку монастыря впослѣдствіи, послѣ гибели мѣстной старинной коллекціи: изъ Списка (стр. 28) дѣйствительно видно, что одна четвертая часть коллекціи и болѣе состоитъ изъ пожертвованій, сдѣланныхъ вард. Мануэлемъ и Степаномъ Лимскимъ въ истекающемъ столѣтіи, въ началѣ истекающаго же столѣтія подвизался въ Севанѣ вардапетъ Шамкорскій Мхитаръ, собиратель рукописей съ разныхъ мѣстъ для «пустыни, *опорожненной* отъ священныхъ утѣшающихъ книгъ», какъ пишетъ авторъ *Պատմ. անցից անցելոց Սեւանայ Վանուց*, стр. 72—73, и въ нашемъ описаніи имѣются еще свѣдѣнія о пожертвованіяхъ рукописей позже 1763 года, но въ немъ же читаемъ, стр. 43, что рукопись № 92 была принесена въ даръ монастырю въ 1644 и, слѣдовательно, не всѣ безъ исключенія Севанскія рукописи были брошены монахами въ озеро во дни католикоса Симеона, если даже допустимъ, что дѣйствительно произошло нѣчто подобное приведенному преданію. По моему,

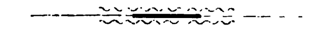
съ описаніемъ извѣстныхъ армянскихъ рукописныхъ коллекцій легко можетъ выясниться, куда изчезло или вѣрнѣе разошлось древнее рукописное сокровище Севанской пустыни.

Рукописей теперь въ Севанѣ меньше и противъ того, что было въ началѣ этого столѣтія (см. Списокъ, стр. 28). Дѣйствительность далеко ниже той цифры, которую покойный К. П. Паткановъ указывалъ въ 1879 г., говоря: «Библіотека Севанскаго монастыря заключаетъ въ себѣ около 180 рукописей» (Библіографическій Очеркъ Арм. Ист. Литер. СПБ., стр 23). Въ лѣто 1890 года эта «богатая библіотека рукописей», какъ она слыла до послѣдняго времени (см. Гр. Уварова, Путевыя Замѣтки, Москва 1887 г., стр. 188), обнимала 111 (два № 51) номеровъ; изъ нихъ нѣкоторые, мнѣ лично, какъ я уже сказалъ, не удалось видѣть.

Библіотекѣ въ Севанской пустыни отведено первое помѣщеніе съ правой стороны, когда съ пристани входите въ корридоръ, гдѣ расположены кельи монаховъ; рукописи и печатныя книги помѣщены въ одной комнатѣ, а другая, проходная къ ней,—ризница (*Թանգարան*); библіотека освѣщается однимъ маленькимъ окномъ, прямо противъ двери; рукописи расположены на трехъ, четырехъ полкахъ по лѣвую сторону, печатныя же книги, въ пятьсотъ съ лишнимъ номеровъ, разставлены по правую сторону на четырехъ полкахъ, во всю длину комнаты. Монастырскій каталогъ какъ рукописныхъ, такъ печатныхъ книгъ подъ заглавіемъ *Ցուցակ գրչեաց և տպեալ մատենից որոց Անապատիս Սէվանայ գրեալ ուրոյն ուրոյն 'ի* 1870 *ամի ի ս. Սէվան* составленъ въ 1870 году іеромонахомъ Иліею Джалалянцомъ.

Н. М.

СПБ. 23 Апрѣля. 1892 года.

ЗАМѢЧЕННЫЯ ОПЕЧАТКИ:

Напечатано—	**Чит.—**
9a, *Սեմէովն*	*Սիմէովն*
20a, *ԺԶ* 5b л.	*ԺԶ* 7b л.
35a, *Ջուռումչին*	*Ղուռումչին*
48a, (М.К.) № 1	(М.К.)—№ 1
48b, (М.К.) № 75	— № 75
» 140	104

№ 1.

339 л. in-fol⁰. Текстъ въ два столбца, каждый: 26,5×8,5с.—Строкъ: 19.—Матеріалъ: бѣлый, тонкій пергаментъ.—Пагинація армянскими буквами (*բոլորգիր*) черезъ каждые восемь листовъ, но невыдержанно.—Письмо: инициальное (*երկաթագիր*). — Украшенія: раскрашенные инициалы съ миніатюрами на поляхъ; заставки (*խորան*) въ началѣ каждаго изъ четырехъ Евангелій, при чемъ строки начальной страницы—золотыми буквами; равнымъ образомъ золотыми буквами 4 страницы, предшествующія тексту.—Иллюстрація: въ началѣ каждаго Евангелія образъ евангелиста (листъ съ ликомъ Матѳея вырванъ).—Переплетъ: досчатый; кожа съ тисненіемъ; обрѣзъ каждаго Евангелія окрашенъ въ иной цвѣтъ.—Состояніе: отъ обрѣза пострадали миніатюры на поляхъ; рукопись—разбита: недостаетъ листовъ, между прочимъ и въ концѣ.—Временемъ написанія въ рукописномъ каталогѣ монастыря указанъ 965-ый годъ и, судя по письму, рукопись, дѣйствительно,—древняя, но запись (см. ниже), впрочемъ дефектная, не даетъ никакого указанія ни о времени, ни о переписчикѣ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.:

А. *Կանոնք աւետարանաց* (1a—4b л.).

1. *Աւետարան ըստ Մատթէոսի* (5a—102a л.).

2. *Աւետարան ըստ Մարկոսի* (104a—165b л.).

3. *Աւետարան ըստ Ղուկասու* (167a—262b л.).

4. *Աւետարան ըստ Յովհաննու* (264a—339b л.)։

Извѣстное мѣсто о грѣшницѣ находится въ *концѣ* Евангелія Іоанна.

Въ концѣ рукописи письмомъ, переходнымъ отъ инициальнаго къ круглому, запись, сохранившаяся частично:

Փառք փառաց անեղին
երիցս 'ի միում էութե[ան]
Հաւր և որդւոյ և
Հոգոյն սրբոյ այժմ
և միշտ և յաւիտե[ան]
զաւք սր[բա]զա[նի]ց [աշա]
կերտաց փրկչ[ին] պ[ա]
տուէր հրաման[ի] ընկ[ա]
[լե]ալ յաւժարութեամ[բ գ]ն
[ացին] [ի յոլովս] տիե
զերաց [և] հնազանդու
թեամբ աշակեր[տե[1]]
հ[աւ]ատոցն աշակեր
տել զամենեսեան [փր]
կաւէտ աւետարանին [և]
գերել զամենայն միա[ս]
'ի հնազանդութիւն ք̅[ի]
վասն որոյ աքքին զհուր
կենդանի 'ի վերնատա
նդ խմամբ աւետե[աց]
ամենասուք̅ հոգւոյն ի լ[ր]
ման աւուրն պենդակոստ
էիցն հրազէնեալ և հր[ա]...

На этомъ мѣстѣ прерывается запись.

№ 2.

268 л. in-fol⁰. Текстъ въ два столбца, каждый: 22,8×7с.—Строка: 21.—Матеріалъ: бѣлый пергаментъ — Письмо: инициальное. — Украшенія:

[1]) Впрочемъ, это слово зачеркнуто въ рукописи красными чернилами.

миніатюры при иниціалахъ; заставки въ началѣ каждаго Евангелія.—Переплетъ: досчатый; кожа съ тисненіемъ. Состояніе: въ началѣ вырѣзаны шесть листовъ, въ концѣ оторваны края трехъ послѣднихъ листовъ.—Времнемъ написанія на основаніи именъ въ записи о. Зарбаналянъ (Catal. des anc. trad. arm., p. 158) намѣчаетъ X-ый вѣкъ: запись воспроизведена мною ниже съ описками рукописи, равно съ народными формами, любопытными для того времени.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-
ՐԱՆ Դ գլ.:

1. Ε^{τ}κ. κατα Ματθαιου, Աւետարան ըստ Մատթէոսի (1a—74b л.).

2. Εκ. του κ^{τ}α Μαρκου Աւետարան ըստ Մարկոսի (75a—124a л.).

3. Εκ. του κατα Λουκα, Աւետարան ըստ Ղուկասու (125a—208a л.).

4. Ε^{τ}κ. κ^{τ}α ιω̃, Աւետարան ըստ Յովհաննու (209a—268b л.):

Իրք կնոջ շնացելոյ нѣтъ въ концѣ Евангелія Іоанна.

Въ концѣ Евангелія Марка, на 124b. л., почеркомъ отличнымъ отъ текста, именно круглымъ письмомъ (բոլորգիր)—запись:

Փառք անմահին ա̃յ և անմահ բնութ̃են և կամակցութեամբ ս̃բ հոգոն որ ետ յաւժարութիւն հոգոյ հանձարիս. արդ ես ծառայ ք̃ի և աղախին անպիտան Համայս դուստր մամիկոնէն որ ոչ դուստր ունէի և ոչ որդի յիշեցի զիմ մահէն աւրն և զահեղ դատաստանն ք̃ի և արարի ինն յիշատակարան և գնեցի ի հալալ արդեանց իմոց զս̃բ և զհոգելից և զածայյին տառս զս̃բ զաւետարանս և տվի բարձրաքաղես ս̃բ ուխտին և աքանչելագործ ս̃բ գրիգորին 'ի ձեռն ս̃բ և այնման հայրապետին տ̃ր վահանայ և ս̃բ ընտրել միաբանիցն յառաջնորդութեան ս̃բ ուխտին տ̃ր վահանայ և միաբանքս խոստացան ի տարին : բ : աւր պատարագել զք̃սի յիմ անուն: արդ որք հանդիպիք ս̃բ աւետարանիս տեսանելով կամ երկրպագելով տացէք բոլոր սրտիւ ա̃ծ ողորմի համայրին ամէն և ա̃ծ յիշողացդ ողորմեսցի ամէն արդ ով զայս ս̃բ աւետարանս 'ի ս̃բ գրիգորայն հանէ կամ խլելով կամ տանելով կամ էլ ցեղ ու վիմ յիշատակ խափանէ առաջի ա̃յ իմ մեղացն պարտա[կա]ն է:

№ 3.

267 л. in-fol⁰. Текстъ въ два столбца, каждый: 23×7c.—Строка: 21.—Матеріалъ: желтоватая, плотная, навощенная бумага.—Письмо: иниціальное.—Украшенія: иниціалы съ миніатюрами на поляхъ; заставки въ началѣ Евангелій; въ заставкахъ же десять страницъ, посвященныхъ канонамъ или согласію Евангелій. Вся страница 2-го листа занята также рисункомъ (крестъ, листья и птицы).—Иллюстрація: образъ въ ростъ составителя Согласія Амона Александрійскаго [1]) (3b л.) и 4 евангелистовъ, каждаго въ началѣ его Евангелія.—Переплетъ: досчатый; кожа съ тисненіемъ.—Состояніе: переплетъ разбитъ; рукопись въ концѣ дефектна. Писецъ: Іоаннэсъ.

[1]) Надпись на образѣ: *Այս ամոնն աղեկսանդրացի, սայ տվեց մեզ զհամայրարբանս սուրբ աւետարանիս:*

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

А. *Կանոնք աւետարանաց,* Согласіе Евангелій съ предисловіемъ Евсевія Карпіана (*Կարպիանոսի*) круглымъ письмомъ (4a—8b л.).

1. ***Աւետարան ըստ Մատթէոսի*** (10a—79b л.).

2. ***Աւետարան ըստ Մարկոսի*** (81a—126b л.).

126b — 127a лис. заняты статьею о родословіи, начинающеюся такъ:

Պատմեցից զփոփոխումն ազգաց որ 'ի դաւթա ի ձեռն սաղ... ևն։

3. ***Աւետարան ըստ Ղուկասու*** (128a—206a л.).

4. ***Աւետարան ըստ Յովհաննու*** (207a—266a л.)։

Въ концѣ Евангелія Матѳея, на 80a л., круглымъ письмомъ запись:

Ով որ ընթերցողք և լսողք որ աւետարանիս. յիշեցէք զՇմաւոն բարունապետն և զտր Ստեփանոս արհեպս սիւնեաց նահանգէ. որ ետ զսբ աւետարանս 'ի գեղաքաղաքն ոնկէ-ղուխո—ն. 'ի սբ եկեղեցին Սարգիս նահատակին։ Արդ՝ եթէ ոք հանել ջանայ զսբ աւետրնս 'ի դրանէ սբ եկեղեցոյս 'ի մերոց կամ յաւտարաց. հանէ զնա քնած 'ի խաւարն արտաքին. և մասն և բաժին զնոցայն առնու որ զտրն 'ի խաչ հանին և ընդ նոսա դատակցի ամէն և եղիցի եղիցի։

Въ концѣ Евангелія Луки, на 206a л., круглымъ письмомъ запись:

Տր Յն ողորմեայ Յովհաննիսի մեղաւորի գրողիս սբ աւետարանիս։

Въ концѣ рукописи (266b—267a л.) въ записи круглымъ письмомъ послѣ обычнаго возданія хвалы (*փառք*) Господу и пространнаго богословскаго разсужденія объ Евангеліи и четырехъ Евангелистахъ едва успѣваетъ переписчикъ назвать себя, какъ рукопись оканчивается за ея дефектностью; привожу послѣднюю часть записи, касающуюся переписчика:

Արդ ես Յովանէս քահանայ բաղում վիրաւք խայթեալ՝ ոչ են[չ] ունելով թոշակ ճանապարհին [յա]ւիտենից՝ ցանկացող եղեալ այսմ աճապարծ խմբար[ան]իս. և որ զգէնն և զանհեղ բնութիւնն այյ զինքն ամբարեալ ունի և յաւրինուած դատաստանին. ես նմանեալ այնմ վաճառականի որ զամենայն ինչսն ետ և գնեաց զայն պատուական մարգարիտն. զայս ստա[ց]այ յոյս և ապաստան յա[ւ]ուր ահեղեն դատաստանին բազում աշխատան[աւք]...

Въ началѣ рукописи (1a — 1b) есть позднѣйшая приписка Сукіаса, сына архіеп. Степаноса и др.

№ 4.

221 л. in-fol. Текстъ въ два столбца, каждый: 23×7с.—Строки: 23.—Матеріалъ: желтоватая, навощенная бумага.—Письмо: круглое.—Украшенія: очень неудачные иниціалы въ связи съ миніатюрами, заставки въ началѣ каждаго Евангелія. — Иллюстрація: портреты, также неудачные, Евангелистовъ, каждаго передъ его Евангеліемъ.—Переплетъ: досчатый, кожа съ тисненіемъ. — Состояніе: переплетъ разбитъ; въ концѣ рукопись дефектна. Время: 1559 г.—Писецъ: Іоаннэсъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.։*

1. ***Աւետարան ըստ Մատթէոսի,*** Евангеліе Матөея (2a —63b л.).

2. ***Աւետարան ըստ Մարկոսի,*** Евангеліе Марка (64a —105a л.).

3. ***Աւետարան ըստ Ղուկասու,*** Евангеліе Луки (106a —171a л.).

4. ***Աւետարան ըստ Յովհաննու,*** Евангеліе Іоанна (172a—219b л.)։

220a листъ занятъ исторіею о грѣшницѣ и фарисеяхъ, приведшихъ ее для искушенія І. Христа.

Въ концѣ рукописи, на 220b—221b л., почеркомъ текста запись:

Փառք անճառելին են.

Որ արժանի արար զնեխեալս մեղաւք և զանարհեստ և զանիմաստ և զանարժան Յովաննէս. զրիչս սուտանուն կրաւնաւոր հասանել ի վերջին գիծ սորոյ աւետարանիս։ ի թվականութեանս հայոց. ո՟ք 'ի սբ՟ և ի գերահռչակ ուխտիս Մարասայ հիմնարկեալ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, և ընդ հովանեաւ սբ՟ ածածնին, և տ՟մ սրբոցն որ աստ կան հաւաքեալ։ ի գե[ս°] ի հայրապետութեան տ՟ն Գրիգորիսի և արհեպս՟ի տ՟ր Ներսէսին և իշխանութեան ղակղանճանին։

Արդ երեսանկեալ աղաչեմ զընթերցող սբ՟ աւետարանիս և զհանդիպողք յիշեցէք զանարժան Յովաննէս գրիչս ի սբ՟ յաղաւթս ձեր. և զծնաւղսն իմ. և տ՟ծ զձեզ յիշէ ամէ՟ն։

После обычнаго заклятія въ случаѣ уничтоженія памяти переписчика въ рукописи—

Ընդ նմին յիշեցէք և զՄարիամ՟ զանիմաստ որ է [աշխատաւոր մ[է°]ր] և մի տ՟ծ ողորմի ասացէք և տ՟ծ ձեզ ողորմի. ամէն։

Засимъ въ рукописи недочетъ, во всякомъ случаѣ, одного листа, и послѣ небольшого разсужденія о Господней заповѣди заботиться о небесномъ Сіонѣ и Іерусалимѣ авторъ записи продолжаетъ:

Որում և ցանկացող եղև տ՟ծաւէր և հոգևոր բարեպաշտ և հաւատարիմ Իսահակ արեղէս. որ ըստացաւ զս՟բ աւետարանս 'ի հալալ ընչից իւրոց. յիշատակ իւր և ծնաւղաց իւրոց. հաւրն իւրոյ Պարեկին[1]) *և մաւրն իւրոյ Խաթունին*[1]) *և որդին նո՟ր Ղուզ[ի]*[1])*. և հանգուցեալ եղբաւրն աբրահամի*[1]) *և միւս եղբաւրն Թադէոսին և համաւրէն տ՟մ յարեան մերձաւորացն կենդանեաց և մեռելոց։*

Արդ որք հանդիպիք սմա կարդալով են.

Անմեղադիր լերուք ակարութեան իմոյ և սխալանաց սորայ են. և զանիմաստս յիշեայ ի տ՟ր են.

Тутъ же слѣдуетъ инымъ почеркомъ и иными чернилами приписка:

Ես տ՟ր Կիրակոս։ Ես տ՟ր բարսեղս։ Ես տ՟ր ստեփանոս։ Ես տանուտ՟ր պարոն մկրտիչս, Ես նազարիս՝ մեք Մէրէջրի ճամփաթիս եսուք (sic) *նորոգել զս՟բ Աւետարանս յիշատակ մեզ և մեր ննջեցելոցն ամենեցուն մեծի և փոքրի արանցն և կանանցն։ Ով սբ՟ ղաւք քահանայից որք հանդիպիք սբ՟ աւետար...*

На этомъ прерывается рукопись.

[1]) Почеркомъ отличнымъ отъ текста.

Переписчикъ Іоаннъ называетъ себя, и только себя, также въ записи въ концѣ Евангелія Матѳея (64а л.).

№ 5.

387 стр. in-fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и изображеніями Евангелистовъ. Время—1490. Мѣсто—село Хозанаваръ въ области Ќачтаѓа (Ќашатаѓа?). Писецъ—Еѓія.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:

Въ концѣ Евангелія Матѳея почеркомъ отличнымъ отъ текста запись:

Զմեղաւմարտ գրիչս եղիայ յիշեսջիք աղաչեմ տ͞ր որ յեղբարք էն.

Слѣдуетъ сейчасъ же, но инымъ почеркомъ:

Փառք Հաւր ևն.

Ես աղաւՀրտոփս գիտցի զսբ աւետարանս 'ի Հալալ ինչից իմոյ յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց և ամ[ենայն] արեան մերձաւորաց իմոց. Հաւրն իմոյ Ջանտարին և մաւրն իմոյ մուլքաթին և եղբարց իմոց պաւղխաթիարին և շաւքիար. խուտայզլաո և զիս աղաՀզատ և կողակիցն իմ ոնայ խաթունն և որդին իմ փիրղալան և կողով իւր աղաստաքեթ և քոյրքն իմ Մուստաֆպալդի և Նէնայ և զթոռունքն իմ փիրվէլին. ամիրվելէ. ամաղշայ Հայրապետ. և Ջանդար խանափաշայ. Ով կարդայք ևն. և զանեղքն իմ սայիփ, խոյլէմ. զանդալ. Մանուս. և ծառայքն իմ Մաթին. և չհշաք ովսէփ. սարգիս և մի այ[լ] ողորմուած ողորմի ա[ռա]ցեք:

Опять инымъ почеркомъ, но все круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*):

Ղազարեան յիշեցէք. աղնայզդուքին, գուլքանին. և որդւոյն զողարին. և Մարիամին. Նազարին. քաչարին. զալուստին. ոստփեանին. Ծիլաւխանին: տատայտուրին. եղիային. պուլղատին. գրիգորին. Մկրտչին. Հառումսիմին. ամէն:

Въ концѣ Евангелія отъ Іоанна почеркомъ текста:

Փառք Հաւր էակամնի ևն.

Ես եղիայ անուն և բազմամեղ և Ջղջասյմակուր[գ]. և փծուն երէցս. որ եստ զթուխտս սորայ 'ի Հալալ արդեանց իւրոց և գրեաց զսբ յաւետարանս յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց Հաւրն իւրոյ շապանին և մաւրն իւրոյ Նիկայլին և պապին իւրոյ սուլթանին. և մամին իւրոյ սիրամարգին. և յեղբարցն իւրոց զատիանին և սուլթանին և սուլթան. և քուերոց իւրոց և իւր զաւակոյն շնորհատուին ամէն:

Աղաչեմ զսբ Համբիւրողսդ ևն.

Արդ գրեցաւ սբ յաւետարանս ի թվին ։Ջ։Լ։Թ։ ի գաւառիս Կաչթաղայ, ի գեղջս որ կոչի Խոզանավար։ ընդ Հովանեաւ սբ ստեփանոսի նախավկայիս. և այլ բազմահաւաք սրբոցս որ աստ կան Հաւաքեալ: 'ի Հայրապետութեան տ͞ն Սարկսի. ի յաշխարՀակալութեան եազուպի որ տիրեաց բազում աշխարՀի և զաւառի և իւրոյքն կամօք մինչև 'ի խորասան սիրեաց:

Լսողք աղաչանաց ծերոյն սորայ եղիայի. որ Համապատ 'ի ծոց եկեղեցոյ պաՀէք և կարդայք զսբ յաւետարանս ևն:

Непосредственно слѣдуетъ запись послѣдняго *собственника:*

Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն ԱՆ.

Յիշեսջիք *(въ рукописи — **եսցիջք**)* ***'ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զվերջին ստացող զսր̄ ամէնաշուէնչ աւետարանիս որ ստացաւ 'ի յարդար վաստակոց. Յիշատակ իւր [տր̄ գրիգոր[1])] ծնօղացն հօրն վարդանին և մօրն նազուզին: Այդ յիշեա զտր̄ գրիգոր և ամուսինն իւր թառւանին. և որդոյն իւր վարդանանէն հերապետին և դստերացն մարինոսին նազլուխանին. Եղբայրն Յովանէսին և կողակցին հուրիխանին և որդոցն ատերէկին և մելիք բէկին. թումանին. և դստերոցն գուհարին խաթունին. թումպիանին. և կրսեր եղբօրն դօվլաթբէկին և կողակցին ազիզին. և որդւոցն սարգսին և դստերացն. Եւ քոյրքն իմ արզուքանին. անձապին. մայրանին. և պապն իմ յովանէսին և պառն իմ*** *(здѣсь оставлено пустое мѣсто, вѣроятно, для имени)* ***և մօրապապն իմ ապովլին և տատն գուհարին և որդւոյն գրիգորին: Հայր մեր յերկ:***

№ 6.

[19+(իա×12)+28, т. е.] 299 листовъ in-fol⁰. въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), обильно снабженнымъ украшеніями (миніатюры, при иниціальныхъ буквахъ львы, чудовища, изображенія святыхъ, часовни и т. д.), съ изображеніями 4 Евангелистовъ; родословная Христа по Матѳею иллюстрирована цѣликомъ; 19 листовъ въ началѣ рукописи заняты иллюстраціями шестоднева, грѣхопаденія и новозавѣтныхъ мотивовъ; въ досчатомъ переплетѣ. Время —1603 г. (возобновлена рукопись рукою монаха Шмавона и діакона Якова 1659 г.). Переписчикъ Чуťгулаќъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.*, съ предшествующимъ ему Согласіемъ.

Передъ оглавленіемъ Евангелія Іоанна почеркомъ текста запись, съ соблюденіемъ кое-гдѣ риѳмы и размѣра:

Ան̄ ողորմի ասէք զարիւնին խաթուն աղէին Զուվաղէզ բերին զդագրին մէկ մէկի մէկ շահի տուին: յահեղ ու մեծ հրապարակին պարզերես զան ի յատենին: կարդա ու սաս դու զողորմին ան̄ յիշոյ զքեզ ի բարին: քն̄ թողէ զէն իւրեանց մեղքն իւրեանց հօրն և իւրեանց նախնին: մեկ ինձ ասէք դուք զողորմին ձուլթ-գուրար տր̄ տիրանէն: էս անպիտան գրագրին:

Въ концѣ Евангелія Іоанна почеркомъ текста запись, частью въ стихахъ и частью въ прозѣ, которая послѣ обычнаго славословія и замѣчаній о домостроительствѣ Спасителя и четырехъ Евангелистахъ слѣдуетъ такъ:

Այլ և զատայաւղ մեծ այս զանձի.
Ամենախաւսութեանս կատակի.
Լուսատագարթ բուրաստանի.
անմահութեան այս ադբերի:
Ոսեալին կենաց պարգևողի.
Մեծապայծառ այս մարգարտի.
տիրաքարոզ սր̄ նամակի.
անձառ շնորհաց պարգևողի:
Արփիահրաշ լոյս ծագողի.
աւետաւոր բարբառողի.
Միջնորդ մարդկան ընդ ա̄ծի.

[1]) Вписано потомъ.

արքայութեան խոստացողի։
'Ի կարդալոյն ժամանակի
սուրբնաւաղ ոք թէ լինի։

'ի թվ֊ին Հայոց ՌԾԲ ամին։

[Զ]ստացող սբ աւետարանիս զպարոն յովանէս որ զատայու(sic) 'ի Հալեպ(sic) վաստակոց իւրոց։ Յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնաւղաց իւրոց. Հայրն Մկրտչին և մայրն շողղաթին. եղբօրն ղազարին. պապին դուլէկին։ Կողակցն սուլթան գիլ շատին. ամէն։ Դարձեալ յիշեցէք 'ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զպարոն յովանէսն և զկողղաւիցն (sic) իւրոյ զարիանին. զատեբոցն խաւսրոֆին. շողղաթին. եղբաւրն ղազարին. կղզն ընէֆարին որդոյն սաչաղին. քւերն զարիանին. Հաւրեղբարցն մխիթարին. որ[դւ]ոցն. վարդանանին անտոնին Հերապետին։ ծառաւրին. զատեր նանին վարդանին։ որդւոցն ղազարին գոլամիրին։ մարտիրոսին կղզն արզուքանին ամէն։ Դարձեալ կրկին անգամ 'ի քս յիշեցէք զովանէս և զկղզն իւր զդարիանէն։ դուստր սուլթան գիլշատին։ յվնիս եղբր յակոբին Հարսին նիգարին։ ամէն։ 'ի կաթողիկոսութիւն տէր մելքիսէթի 'ի Հայրապետութիւն տէր սարգսին։ Ես տէր մաթիոսս վանեցի ծախեցի։ յովնսն զաւղս որ կոչի արզագ 'ի դրունս սբ ածածնին. և սբ քիթափորին։

Непосредственно слѣдуетъ скорописью (նոտրագիր):

Արդ՝ Նորոգեցաւ սբ աւետարանս 'ի դրան երինջակայ սբ կարապետին։ Ձեռամբ Շմաւոն աբեղայի։ և յակոբ սարկաւագի. 'ի թուականութեանս Հայոց. ՌԾԸ. ամի 'ի Հայրապետութեան տն սրբազան Յակոբ կաթողիկոսի։ Եւ մերոյ սբ կրպտիս առաջնորդացն Եսայեայ և Ղազար վրդպտացն. և [եր]դարանք սոցին տէր աբխատակէսն. տէր շմաւոնն և տէր զաքարիայն. և սարկաւագունքն պետրոսն յակոբն և զմարգարայն յիշեսջիք 'ի քս. Ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք զսբ շողակաթիս քհնյքն. տէր սիմէոնն և տէր Պօղոսին. և դպիրք սորին աստուածատուրն. մարգարէն և Սարգիսն. որ կան միշտ 'ի սպասաւորութիւն սբ աւետարանիս։

Արդ՝ ստացող սբ աւետարանիս ճահկեցի շահրիատնն կողակից է Յոհանիսին. ստացաւ սա 'ի հալալ ընչից իւրոց յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողացն հօրն փիրիջանին և մօրն բէկուն. եղբարցն ջիհանշին, բայրամին. զատեր'ցն սեվլուն, խոյնդխանէն, մարխամին, բէկին։ Եւ որդոցն եղիկին և առաքելին ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք զշահրիատն որ ստացաւ սբ աւետարանս յիշատակ հոգոյ փրկութեան իւրոյ։ Որ ես [գի՞յ]ս յիշատակ 'ի դուռն Նորաշենոտն+ սբ շողակաթիս. որ այսմ ամի օրհնեցաւ։ Ով ոք այս աւեդացս հանէ, նզովեալ եղիցի. ամէն։

Въ концѣ Евангелія Луки мелкимъ круглымъ письмомъ (բոլորգիր):

Զմեղաւոր գծողս յիշայ(sic) աղեղ տր տր։

№ 7.

[(իբ×12)+9 л., т. е.] 345 л. in—4^{0} въ два столбца, круглымъ письмомъ

(*բոլորգիր*), съ украшеніями (заставки въ высшей степени изящны), въ досчатомъ переплетѣ. Время — 1280 г. Мѣсто — Киликія. Переписчикъ— Павелъ. Собственникъ—еп. Давидъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.:*

Въ концѣ Ев. Іоанна нѣтъ *կրբ կնոջ շնացելոյ:*

№ 8.

[(*ԻԳ*×12)+4, т е.] 280 л. in-4° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями; на листѣ передъ началомъ текста нарисованы двѣ группы: вверху—Христосъ, возсѣдающій на тронѣ, и передъ Нимъ Богоматерь; внизу — портреты писца Саргиса и его родителей Ѳаддея (*Թադէոս*) и Эльмы (*Էլմայ*); въ досчатомъ переплетѣ. Время — 1427 г. Мѣсто — монастырь Евстаѳія (*Եւստաթէի*).

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.:*

Въ этомъ экземплярѣ нѣтъ извѣстнаго разсказа о блудницѣ въ концѣ Евангелія Іоанна.

№ 9.

[(*ԻԶ*×12)+5, т. е.] 317 л. in 4° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ, съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время написанія неизвѣстно, но собственникъ (*ստացող*) пріобрѣлъ ее, какъ сказано въ монастырскомъ каталогѣ, въ 1020 г., въ рукописи же — въ концѣ каждаго Евангелія, гдѣ имѣется просьба помянуть въ молитвахъ, собственникъ (*ստացող*) называетъ себя Григоріемъ, но не указываетъ времени.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.:*

№ 10.

in-8° на бумагѣ, круглымъ письмомъ, съ украшеніями и изображеніями 4 Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ (переплетчикъ—Григорій). Время— 1304. Мѣсто—монастырь Вжана. Переписчикъ—Нерсэсъ. Заказчикъ—инокъ Саргисъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.:*

Изъ записи въ концѣ рукописи:

...գծագրեցաւ ՟ծաղկեալ... գանձս և պատուէր ՟տն Մերոյ Յի Քի Հրամանաւ և արդեամբք Սարգսի. անապատաւորի և միանաւորի ի վանս Չկանոյ ընդ Հովանեաւ ՟որ ՟ծածնիս և ՟որ նշանիս և յայլ սրբոցս: Ձեռամբ Մեղապարտ և սուտանուն գրչիս Ներսիսի: Ի յողորմելիաղէ. ի սակղծման պատմեալ ՌՃԾԲ. և ի մարդեացելոյ բանին Թ. ԺՁ: ամի և Մերո Թվականիս ՉԾԳ. և նորոյ շրջանիս Մ. ԻԱ:

Изъ позднѣйшихъ приписокъ видно, что Евангеліе это въ 1318 г. по Р. Хр. и 767 арм. лѣточисленія вардапетъ Хачикъ продалъ священнику Мхитару; затѣмъ въ 1112 г. арм. лѣточисл. (=1663) общество и священники Варденика (*Վարդենկից ժամհարթս և քհանայքս. ...ծծ և փոքր ժողովուրդս*) принесли это Евангеліе въ даръ пустыни Санчикъ (*Անապատիս Սանճկոյ*) въ память по Минасѣ (*յիշատակ որ Մինասիս*); въ 1117 г. арм. лѣт. (=1668) по просьбѣ монаха Іованэса рукопись была возобновлена въ память по о. Вардамѣ, а 1248 г. арм. лѣточ. (=1799) старшина (*տանուտէր*) села Лали черезъ вардапета Симэона приноситъ ее въ даръ монастырю св. Богородицы въ Һагарцинѣ (*Հաղարծին*).

№ 11.

[6+(*ԻԷ*×12)+5, т. е.] 335 л. in-fol.° въ два столбца, на навощенной бума-

гѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ; время *ՊՀԴ* (874) армянскаго лѣтосчисленія (=1425); мѣсто—село Хаhров'о (*'ի գիւղն Խաhրոց ընդ հովանեաւ սուրբ Քրիստափորի*). Переписчикъ — Іоаннъ. Заказчики Симеонъ и Минай (*Սեմէոնն և Մինայ եղբարք են*). Переплетъ сдѣланъ (*կազմեցաւ*) въ *:Ջ:Ճ:Լ:Գ* (1033) армянскаго лѣтосчисленія (=1584). Есть записи.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:*

№ 12.

[4+(*ԺԹ*×12)+10 л., т. е.] 242 л. in—4^0 въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ (кожа съ тисненіемъ). Записей нѣтъ, по внѣшнему виду рукопись XVI—XVII в.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:*

Каждому Евангелію предпослано оглавленіе и за каждымъ слѣдуетъ небольшая замѣтка объ Евангелистѣ.

№ 13.

[6+(*ԻԵ*×12)+ 10 л., т. е.] 256 л. in—4^0, въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ (кожа съ тисненіемъ). Время и мѣсто написанія неизвѣстны; въ концѣ Евангелія Луки читаемъ:

Յիշեցէք և զՎարդան կրաւնաւոր որ յայսմ տանիս եղն առ. Մեզ. և շնորհեսցէ մեզ գրչի հորթիչ.

Изъ записей узнаемъ имена собственниковъ, приносившихъ рукопись въ даръ церкви св. Богородицы, повидимому, въ разное время: Искандара, сына Ходжа-Гарипшаhа (*Ըսկանդար որդի Ղարիպշին*) и Аба-Мелика съ супругою Джоhаръ-Хатуномъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:*

№ 14.

(*ԻԳ*×12)+8, т. е.] 284 л. in—4^0 въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1647. Мѣсто—мѣстечко Аркури. Переписчикъ—Марукэсъ (*Մարուքէս*). Кромѣ записи, изъ которой приведена ниже часть, имѣются приписки.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:*

Изъ записи:

...այլ և գրեցաւ սա 'ի թվին Հայոց ՌՂԶ 'ի կատն և յանբարի ժամանակիս որ ամէն ազգ երերման կռակենայք (sic)*։ Արդ գրեցաւ սր աւետարանս ի յերկիրս յԵրևանա* (sic) *ի գաւառաքաղաքս յԱրկուրի ի Հայրապետութեան Էջմիածնա տր Փիլիպպոս կաթողիկոսին* (sic) *ևն։*

№ 15.

[12+(*Ի*×12)+14, т. е.] 266 л. in — 4^0 въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, заставками и изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1451 по записи почеркомъ, отличнымъ отъ текста. Заказчикъ — Тэръ - Іованэсъ (*Յովանէս*). Имѣются приписки позднѣйшихъ собственниковъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ., съ канонами.

№ 16.

[իը×12 т. е.] 336 л. in—8⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ Марка и Луки, въ досчатомъ переплетѣ. Время—XVII в. Мѣсто—Тифлисъ. Переписчикъ—свящ. Михаилъ. Въ началѣ недостаетъ двухъ листовъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.:

Изъ записи: ..գրեցի զսբ աւետարանս. ես Միքայել երէց՝ 'ի մայրաքաղաքն տփղիս, ի դուռն փաշեփանից սբ ածածնին և սբ ամենափրկչին. և այլ որոց որ սատ կան. Եւ հայրապետութեանն (sic) մերոյ տր տր փիլիպպոս կաթողիկոսին [1633—1655], և թագաւորութիւն (sic) վրաց բագրատունեաց ազգէն (sic). Ռուստոմ խանին (1634—1648) էն:

Годъ не указанъ.

№ 17.

[իգ×12, т. е.] 312 л. in—8⁰ въ два столбца, на пергаментѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями и изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1491. Мѣсто—Кечару. Переписчикъ, во всякомъ случаѣ собственникъ—монахъ Галустъ. Евангелистовъ рисовалъ художникъ Мкртичъ (Նկարող Մկրտիչ). Переплетъ сдѣланъ ктиторомъ Исаіемъ (Եսայեայ ջահընկալի) по заказу молодого Варлаама (բարաղամ ի Մանկունեաց ծորոյ), который пріобрѣлъ эту рукопись въ 1679 г. Имѣются еще приписки другихъ собственниковъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.:

Изъ записи:

...Արդ եղև կատարումն սբ աւետարանիս ի թվկնութն հայկազեան տումարի. ՋԽ Թվկին. ի դուռն և ի չար ժամանակի որում նեղեալք յանօրինաց ի բռնակալութեան աշխարհիս հայոց և պարսից եազուպ բէկի: Եւ 'ի հայրապետութեան տն Սարգիս կաթղկոսի հայոց և պատրիարգ Վաղարշապատոյ 'ի յաթոռ սբ լուսաւորչին մերոյ ի սբ էջմիածինն: Արդ ի յայս և ի այն ժամանակի եղև յուսոյր (sic) խնդրոյս իմոյ գալստն անարժան արեղէ (sic) 'ի յածապահ գաւառ բուժկան: ի յերկնահնգէս և 'ի գերահռչակ ուխտս Կեչառուս: ի գրոն մարս յուսոյ սբ ածածնիս և հրաշափառ սբ գրիգոր կաթողիկէիս և աւագ սբ նշանիս... 'ի վայելս անձին հարազատ եղբաւրն իմոյ Յովհաննիսին և որդւոց նորա Մարտիրոս քահանայի և Խաչատուր սարկաւագի և այլ հարազատ եղբարց իւրոց կինոքն, խաւձկին, պետրոսին, պաւղոսին էն:

№ 18.

[(իգ×12)+11, т. е.] 287 л. in—8⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1651 г., если дата приводимой ниже записи относится ко всей рукописи. Собственникъ—Мирзэ съ супругою Салимъ-Назъ. Впослѣдствіи рукопись принадлежала нѣкоему благочестивому Гевонду, что удостовѣряется нѣсколькими приписками, такъ между

прочимъ въ припискѣ отъ 1736 г., въ концѣ Евангелія Луки.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:*

Изъ записи въ концѣ рукописи: ***Արդ՝ ես Միրզէս և կինն իմ սալբիմ նազն ստացաք զսբ աւետարանս ի հալալ ընչից մերոց ենք։ Գրեցաւ ի թուիս Ռ. Ճ. ԽԳ. ամին. ի գեօղն Հնդղան. մելիք միրզայխանիք ժամանակին։***

№ 19.

[(*իզ*×12)+4, т. е.] 316 л. in—8° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и съ изображеніемъ Евангелиста Матѳея, въ досчатомъ переплетѣ. Время—*ԹՃԻ* арм. лѣт. (1471). Мѣсто — село Аревикъ (*Արևիկս*), въ Сіюнійской области ***ընդ հովանեաւ սբ գրիգորիս..... 'ի ժամանակին. որ եսպան հասպէկին սուլթան Պուասիթին։*** Въ 1597 году рукопись уже принадлежала многими добродѣтелями надѣленному Саргису, ***որ ստացաւ զսա յիշատակ իւրն և իւր ծնողացն, հօրն կոստանդինին. և մօրն թէգլին. և եղբաւրն ալէքսանդրին. և կողակցին փարիխանին որ հանգուցեալ է առ քս. և միւս կողակցին սայխաթխանին և որդւոցն եղեկին. շահնազարին. կոստանդինին. և դուստրն խանխան ղզզն. խանբէկին. իւղուր ալթանն. և թոռներն ենք։***

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:*

№ 20.

[2+(*իղ*×12)+6, т. е.] 488 л. in—8° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*)՝ съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ съ застежками изъ цѣпочекъ. Время — 1683. Мѣсто — село Һерцанкъ. Переписчикъ—свящ. Іоаннъ, за смертью котораго рукопись дописалъ священникъ Василій. Переплетчикъ — также свящ. Іоаннъ: *Ոհաննէս էրէց գաս զաղմող* сказано въ стихотворной припискѣ послѣ главной записи. Имѣется еще приписка отъ 1733 г., написанная на «святомъ островѣ Севанѣ»: изъ нея мы узнаемъ, что рукопись находилась въ рукахъ невѣрныхъ (*այլազգեաց*), когда османы и персы дрались, а Арменію попирали, и выкупилъ ее Саһакъ сынъ Моисея, изъ Драхтика (*Դրախտիկեցի*).

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:*

Изъ записи:

Արդ գրեցաւ սբ աւետարանս 'ի թուին Հայոց Ռ. Ճ. ԼԲ ամին ի թագաւորութեանն պարսից՝ Շահ սուլէյմանին. Եւ 'ի հայրապետութեան տանս՝ աղուանից տէր [Սիմ]էօնի սրբազան կաթուղիկոսի, 'ի յերկիրս զանգա. 'ի գեօղս հերցանկիս, ընդ հովանեաւ սբ ածածնիս։ Ձեռամբ յովանէս երիցու։ Քանզի այս Յովանէս քհնյս. գրեալ զսբ աւետարանս. մինչդեռ ոչ էր ծաղկեալ՝ և կազմեալ՝ տկարութիւն մահու հանդիպեալ. և փոխեցաւ առ քս յոյսն ամենեցուն. և եթող սուգ մեծ ի վր ծնօղաց իւրոյ։ Եւ մեք տեսեալ զթախանձ ծնողաց նորա ձեռնարկեալ աւարտեցաք բազում աշխատութեամբ հրամանաւ իշխանաց և պարոնաց պա-

րան մալխք հախնադարին. որ է տէր և իշխան բոլոր երկրիս գանձու... Արդ՝ դրեալ եղև սբ աւետարանս ՚ի խնդրոյ բարեմիտ և ա̃ծասէր Նազարին. որ ստացաւ զսր աւետարանս վասն յիշատակի հոգւոյ իւրոյ և ծնողացն են... Եղև. աւարտ սբ աւետարանիս ձեռամբ բազմամեղ և անիմաստ բարսեղ ն̃եթ քահանայի. և եղբօր իմոյ դդ̃ սր̃կւզի են... Այլ և յիշել (աղաչեմ) զտէր Յովաննէս գրօղ սբ աւետարանիս. և զորդին իւր զմխիթարու Աթանասն, որ բ̃զում աշխատանս կրեաց վս̃ այս աւետարանիս են:

№ 21.

[5+(իբ×12)+2, т. е.] 271 л. in—8° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1664. Мѣсто — село Гулали. Переписчикъ — діак. Һайрапетъ. Собственникъ—Саруханъ (*Սարուխան*). Есть позднѣйшія приписки, изъ коихъ узнаемъ, что послѣдній собственникъ (1735 г.) былъ Меликъ-Джанъ Калантаръ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ., съ канонами.

Изъ записи:

Արդ գրեցաւ սբ աւետարանս՝ ՚ի թվականիս հայոց Ռ. Ճ. ԺԳ. ՚ի հայրապետութեան տն̃ Յակոբայ ՚ի թագաւորութիւն տաճկաց փոքր շահապազին ոչ առաջին այլ՝ երին (յետին): և ՚ի խանութեանն էրևանա տապաղղուլի. որդւոյ ամիրկոնի: Գրեցաւ ձեռամբ... գրչի հայրապետ սարկաւագի. որ եմ անուամբ միայն և գործով ոչ. ապագրեցաք(*) ՚ի յերկիրս գեղամ[այ]. ՚ի գեաւղս որ կոչի ղուլալի առ դրան նորաշինունք սբ գրիգոր[ի]ն են:

№ 22.

[4+(ի×12)+6, т. е.] 250 л. in—8° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Переписчикъ—Лука (*Ղուկաս*). Время—1685.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.:

Изъ записи почеркомъ, отличнымъ отъ текста:

Թվականիս մեր հայոց Ռ. Ճ. ԼԴ էր որ աւարտեցաւ աւետարանս. ես անարժան զալուստ էրէցս սուտ անուն զեբեցի (sic) *յիշատակարանս:*

Составитель монаст. каталога 1685 г. (*Ռ. Ճ. ԼԴ.*) понимаетъ, не какъ годъ написанія, а какъ годъ, когда собственникъ Мартиросъ купилъ эту рукопись, хотя изъ записи этого не видно; однако свящ. Галустъ, дѣйствительно, авторъ записи, а не переписчикъ Евангелія; ибо переписчикъ въ записяхъ почеркомъ текста нѣсколько разъ называетъ себя, между прочимъ въ концѣ Евангел. Луки,—Лукою (*Ղուկաս*).

№ 23.

[11+(իզ×12)+11, т. е.] 335 л. in—8° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и съ изображеніями четырехъ Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ (въ монаст. каталогѣ читаемъ: *վկայիւս երեսացն կողոպտեալ են*).

Время—XV в. Мѣсто—Гандзакъ. Переписчикъ — инокъ Степаннось. сынъ Гарамана. Собственникъ—монахъ Саhакъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:*

Изъ записи:

Արդ՝ սկիզբն եղեւ գործառնութեանս այսմիկ. նախախնամութեամբ ա͠մ հոգւոյն յա͠մնապահ դաւառիս գանձակայ ընդ հովանեաւ Լէղանէ ա͠մ ծածնիս եւ արհիական յաթոռիս. Եւ առաջնորդութեան իմոյ Ստեփաննոս յետնիս որ ուխտիս: Եւ կթողիկոսութեան ա͠ն Յոհաննիսի. եւ թագաւորութեան վրաց գաւրկի. եւ դանութեան ջահանշահի ենս:

№ 24.

[(*ԻԴ*×12)+7, т. е.] 295 л., in—8° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*). съ изображеніемъ святого, можетъ быть Евангелиста, съ Евангеліемъ въ правой рукѣ (1а л.), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1677 (арм. *ՌՃԻԶ*). Мѣсто—село Дашть, въ Мокской области. Переписчикъ — священникъ Мхитаръ. Имѣются приписки.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.:*

№ 25*.

Рукопись малаго формата, въ переплетѣ — въ серебряномъ окладѣ, съ шестью яхонтами и однимъ средней величины рубиномъ. Время — 1215 (арм. лѣточисленія, т. е. 1766 по Р.Х.).

ЕВАНГЕЛІЕ.

М. К... *«Աւետարան փոքրիկ, արծաթակազմ նկարէն կազմեղեալ յորոյ վերայ գոն վեց հատ փոքրիկ եաղութք եւ մի հատ միջակագիր լալ: գրեալ է 'ի թուին ՌՄԺԵ. 'ի յիշատակարանին գրի «'ի յայսմ ժամնկիս յերկիրս Արարատեան թագաւոր ոչ գոյր եւ ա͠մ որ խնչտագլուխ իշխէր. պատիժ պատուհասն անհուն ո͠չ պատմէ տառաքել պատմագիրքն. եւ թէ յայսմ ամի որքան նեղութիւն պատահեալ է յերկրիս Արարատեան, մահն սով եւ սուրն եւ կորուստն. 'ի վանայ յերկրէն մինչեւ 'ի գառբանոյ՝ բովանդակ բեր երկրիս կարկտահար եղեալ ոչ ինչ եղէն, ոչ թէ մնացական. այլ երկիցս եւ երիցս որ այն մեծապայն էր զոր ոչ ոք էր տեսեալ. եւ գի որ մատեանս 'ի յայսմ ժամնկի գրեցաւ 'ի դուռն որ Գայանէի վանիցն: Արդ աղաչեմ զսիրելի եղբարսդ... յիշեջէք... զմարգարէ վրթ͠ս... Յիշատակէ աւետարանս 'ի դուռն Սէջանայ, 'ի Լմեցի ստեփաննոս վրթ͠ու 'ի 1835 թուին»:*

№ 26*.

Рукопись еще меньшаго (противъ № 25) формата, на тонкомъ пергаментѣ, прекраснымъ почеркомъ, въ переплетѣ — въ серебряномъ окладѣ, на видъ значительной древности.

ЕВАНГЕЛІЕ.

М. К.: *«Աւետարան փոքրագոյն արծաթակազմ կազմեղեալ գրեալ 'ի վր͠ նրբաթուղթ մագաղաթի ընտիր գըրչութեամբ. 'ի տեղիս տեղիս եղծեալ. —'ի վերջ կուռն պակասեալ են թուղթք ինչ. ընդ նոսին եւ յիշատակարանն, որով եւ թուականն. սակայն հնագոյն ոճին երեւին:*

Յիշատակէ աւետարանս Կնէինայ (Աղնուտւհի) քալնի բէհբուդեանց, ՚ի դուռն սբյն Սեվանայ ՚ի 1855 ամին։

№ 27*.

Рукопись средняго формата, въ переплетѣ—въ серебряномъ окладѣ, съ позолоченнымъ крестомъ на крышкѣ съ правой стороны; на крестѣ двѣ бирюзы и два рубина средней величины. Время—1594. Мѣсто—с. Твапчъ. Переписчикъ —Лука Лорійскій.

ЕВАНГЕЛІЕ.

М. К.: «*Աւետարան միջակայիւր գրեալ ձեռամբ Ղուկասու գրչի Լոռեցւոյ, ՚ի ՌԽԳ թուին, յերկրին Կարնոյ ՚ի գեօղն Թվանճ ՚ի դուռն գանձկայ* (sic) *որ Գէորգեայ։ ունի յիշատակարան։ յաջոյ երեսին խաչ արծաթեայ ոսկէզօծ և կոստեղեալ՝ արծաթեայ շրջանակաւ և քերովբէիւք։ ՚ի մէ խաչին են երկու հատ փիրուզ և երկու հատ լալ՝ միջակայիւր ականք*»։

№ 28.

[(*ԻԹ*×12)—6, т. е.] 342 л. in—12°, частью въ два столбца, на навощенной бумагѣ, разнымъ почеркомъ круглаго письма (*բոլորգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ недостаетъ шести листковъ; рукопись — дефектна и въ концѣ: потому она безъ записей.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.*:

Въ концѣ Еванг. Матоея приписка неграмотною рукою:

Թուին ՌՄԻ (sic) *ի կաթողիկոսութեան տէր Ղուկասու և ՚ի առաջնորդութեան սևանու առաջնորդութեան Գրիգոր վարդապետի եղեվ* (sic) *սով սաստիկ*

№ 29.

[(*ԻԷ*×12)+6, т. е.] 330 л. in—8° малаго формата, въ двухъ столбцахъ, на пергаментѣ, круглымъ письмомъ, съ украшеніями и съ изображеніями четырехъ Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ, съ застежками изъ серебряныхъ цѣпочекъ; кожа переплета съ тиснеліемъ; на верхней крышкѣ переплета — распятіе, на другой — крестъ, украшенный серебряными пуговками и цвѣтными камнями. Время—1669. Мѣсто — село Норашиникъ. Переписчикъ--Алексанъ; художникъ—чтецъ Варданъ. Составитель записи—Маркосъ. Заказчикъ—Дэһупъ (?). Есть позднѣйшія приписки о построеніи ризницы (*Ծանդարան*) и монастырскаго училища (*վանական դպրոցը*) въ Эчміадзинѣ въ 1868 г. и о реставраціи церкви въ Севанской пустыни въ 1863 г.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱՒԵՏԱ-ՐԱՆ Դ գլ.*:

Изъ записи:

Արդ՝ գրեցաւ մեծախօս լուսափայլ մարգարիտս այս ՚ի թուականութեանս հայոց. հազար հարիւր. Ճ. և Ը. ամի ՚ի հայրապետութեանն տն Յակոբայ սրբազան կաթղիկոսի ի նաւահանգիստ և ՚ի նահապետութենէ յայրջորջեալ Նախիջեւան կողմանն. և ՚ի նորին նահանգին երնջակայ վերատեսչեալ՝ և ՚ի գեօղն Նորաշինիկ կոչեցեալ ձեռամբ սրբասէր և պարզամիտ հարազատին իմոյ՝ ամր ալէքսան մեղապարտաչին. որ ՚ի գրաւել գործառութեանս այս՝ վերափոխեցաւ առ քս զոր և հիքայս ոչ ժամանեալ ՚ի

դիրս հանգստեանն. սակս յարատեւոր կենձմանն սրտիս յորժամ զյիշատակարանս գրեցաք զպատկերն եւ եսու նկարել տուր զն սփոփող լեցի հոգւոյս. զոր և յիշել աղաչեմ ա 'ի Քս: Սրբոյ՝ աղաչեմ զամենայն որք հանդիպիք սմա կարդալով և կամ օրինակելով՝ յիշեսջիք 'ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զարուսղ դէհուպս. և զծնողսն իմ և զեմ արեան առուան իմ. և զհոգևոր միայրն իմ զհոբիիսփեն, և զհանգուցեալ միամօր որդւյին իւր առ Քս զծատարուրն. քանզի արդեամբք սորին եղև զծագրութիւն մր առետարանիս՝ յիշատակ յաւիտենական 'ի փրկութիւն հոգւոյ իւրոյ. և միամօր որդւոյն իւրոյ՝ որ յերիտասարդական հասակի յաշխ աշխարհի փոխեցաւ առ Քս. զոր Տր ած ընդ երանելի վկայիցն դասեսցէ... զծաղկող սորին զՎարդան զդրն յիշեցէք և Ած ողորմի ասասցէք: Զակաւ յիշատակարանի զծօղս զմ ինկս բանի վասնոզ՝ յիշեցէք ի Տր ևն:

№ 30.

[Ի×12, т. е.] 240 л. in—12^0, въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями и съ изображеніями четырехъ Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ, усаженномъ мѣдными пуговками. Записи нѣтъ; есть позднѣйшая приписка отъ 1756 г. (ՌՄԵ) въ началѣ Евангелія Іоанна.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ.:

№ 31.

[10+(Ի×12)+8, т. е.] 258 л. in—12^0 въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ (верхняя крышка, съ крестомъ, усажена серебряными пуговками и цвѣтными камнями). Время—1620 (ՌԿԹ) Мѣсто — Константинополь. Переписчикъ — Михаилъ Тохатскій. Заказчикъ—инокъ Яковъ изъ области Екегеацъ. Позже, въ 1624 г., пріобрѣтена она Павломъ Тохатскимъ (մահ[դեսի Թոխ]ատցի [Պ]օղոսն) и принесена въ даръ церкви св. Якова черезъ священника Саргиса.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱՒԵՏԱՐԱՆ Դ գլ., съ канонами.

№ 32.

1092 стр. in—folio (46×32 с.) въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ, концѣ и мѣстами въ серединѣ рукописи недостаетъ листовъ. Записи встрѣчаются въ текстѣ въ концѣ отдѣльныхъ житій и мученичествъ. Изъ пространной, но всеже дефектной записи въ концѣ рукописи узнаемъ, что она въ 1227 году (ՈՀԶ) была пріобрѣтена Туркомъ (Аствацатуромъ: ես Տուրս ծերս և անպիտան ծառայս այ տուրք կոչեցեալ).

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ՅԱՍՄԱՒՈՒՐՔ:

Въ этомъ сборникѣ житій, указатель коихъ, составленный впослѣдствіи, помѣщенъ въ началѣ, нѣтъ исторіи Варлаама и Іоасафа, а есть мученичество Варлаама Антіохійскаго (стр. 801: վկայաբանութիւն սրբոյն Բարղամու որ վկայեաց յԱնտիոք մայրաքաղաքն ասորոց).

№ 33.

[(խգ×12)+17[1]), т. е.] 533 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями, попадаются лики святыхъ, такъ нпр. при житіи Варлаама Индійскаго, въ досчатомъ переплетѣ, дефектная. Отъ записи сохранилась часть (начало), и изъ нея ничего фактическаго не узнаемъ, но, по всей вѣроятности, имя переписчика, время рукописи и т. д. можно узнать, посвятивъ больше времени обслѣдованію рукописи, главнымъ образомъ послѣсловій при житіяхъ. Переписчикъ — можетъ быть Давидъ (см. ниже). Въ 1694 г. (ՌՃԽԳ) рукопись возобновлена священникомъ Аристакэсомъ.

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՔ:

Въ этомъ сборникѣ житій святыхъ мы уже имѣемъ житіе Индійскаго Царевича [2]):

Պատմութիւն Յովասափու որդւոյ Թագաւորին Հնդկաց. 'ի մարգարեանալ՝ բանին մէ ընտրելոց վաշակերտացն ԺԲան զորս յառաքեալս յանուանեաց են.

Запись въ концѣ этого житія почеркомъ текста:

Զոր և ես տառս մեղաւոր ծառայս մէ բազում աշխատութեամբ և ջանիւ փոքր 'ի շատէ ծաղրաքաղ արարեալ Թարգմանեցի զայս 'ի Հայ բարբառ ձեռամբ իշխանի միոյ՝ պատուաւորի։ Վս որոյ 'ի ձեռն նոյին ճգնութեան և համբուրական վարուցն արժանի արայ մր ջս և երկնից արքայութիւն շնորհեսցէ մր Թանգըի ղուլան. և ծնաւղացն մր շահվելյն՝ մր Թամամխաթունին և կենակցին մր բեկի սալթանին որդւոյն. ամէն. և իմ մեղաւոր բիւրնու քանքարոյ պարտականն վաւթի գծողի և իմոցն ա[ՃՆ]եցւոն կարգացոցացն և մեծ ողորմ[Տ]է աստուածն. ամէն։

№ 34.

[(խգ×12)+4, т. е.] 556 л. in—fol⁰. въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր). съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ недостаетъ 24 л., недостаетъ и въ концѣ житій на весь августъ мѣсяцъ; нѣтъ, конечно, и заключительной записи. По записямъ въ текстѣ, напр. ԻԷ, 11 b л., видно, что рукопись писалась нѣкимъ Якововомъ по заказу епископа Карапета.

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ԱՅՍՄԱՒՈՒՔ:

№ 35.

[(խգ×12)+7, т. е.] 523 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями, съ изображеніемъ Поклоненія волхвовъ, въ началѣ—передъ текстомъ, и Варлаама Индійскаго, при житіи; въ досчатомъ переплетѣ. Время—1640 (ՌՂԹ). Мѣсто—село Карамуратъ, въ Закамской области (ի երկիրն զակամայ). Переписчикъ — епископъ Давидъ, по заказу Аг̆абабы (Աղայբաբա). Пространныя записи въ концѣ рукописи съ плачемъ по поводу выселенія армянъ въ Персію.

[1]) Послѣдніе 17 л. выпали изъ переплета и перемѣшаны.

[2]) Անվեաց. Ե. և. օգոստոսի. Ժ. (см. ԽԳ, 10а л. и слѣд.)

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, *ԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ*:

№ 36.

[*խբ*×12, т. е.] 504 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Листы перемѣшаны, можетъ быть и утеряны, въ концѣ недостаетъ нѣсколькихъ листовъ, а съ ними нѣтъ и житія Варлаама и Іоасафа и главной записи. При сколько нибудь продолжительномъ обслѣдованіи можно узнать подробнѣе обстоятельства рукописи по записямъ въ текстѣ, въ концѣ житій, такъ напр. имена переписчика Вардана, заказчика Саргиса, сыновей его и родителей, названы въ слѣдующей записи (*խԲ*, 1а л.):

Ողորմի քս ած ստացող տառիս բարեմիտ Սարգսին և որդոցն Դոնմազին Պապին և ծնողցն Յեղբին Յուռմին. և զՎարդան զանպիտան գրչիս։

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, *ԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ*:

№ 37.

[(*խ*×12)+1, т. е.] 481 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Рукопись — дефектна въ началѣ. Время — 1699 (*ՌՃԽԸ*). Мѣсто — село Кардманъ въ области Ганджи (Елизаветополя). Писалъ священникъ Аристакэсъ по просьбѣ Іоанна и по желанію его отца Улухана.

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, *ԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ*:

№ 38.

[*ծբ*×12, т. е.] 624 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), со скудными украшеніями. Писецъ—Стефанъ (*Ստեփանոս*) и заказчикъ — вардапетъ Саргисъ, судя по записямъ въ текстѣ, въ концѣ житій. Монастырскій каталогъ переписчикомъ называетъ Лазаря и заказчикомъ священника Іоанна Кр̀занскаго (*կոզանեցի*) по слѣдующему недоразумѣнію: въ 1751 г. (*ՌՄ*) рукопись была пріобрѣтена священникомъ Іоанномъ К-имъ и снабжена новою записью (*յիշատակարան*); эту запись и писалъ Лазарь почеркомъ, совершенно отличнымъ отъ текста.

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, *ԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ*:

№ 39.

[*ժզ*×12, т. е.] 192 л. in — fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Какъ дефектная въ концѣ, рукопись лишена обычной записи. При поспѣшномъ перелистываніи встрѣчался съ записями въ текстѣ, заключающими имя заказчика Аветиса, такъ напр. со слѣдующею записью (*ԻՀ*, 12а л.):

Ողորմեայ քս ած ստացողի գրիս բարեմիտ աւետի[սի]ն և ծնողացն. մահտեսի յովսէփին շահզադին և որդոցն պօղոսին պաղտասարին. գէորգին և. ամ արեան են։

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, *ԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ*:

№ 40.

[(*ծդ*×12)+11, т. е.] 659 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, кое-гдѣ и лики святыхъ; въ досчатомъ переплетѣ. Начала и конца недостаетъ, отсутствуютъ листы и въ серединѣ. По записямъ въ текстѣ, такъ напр. *ԽԱ*, 11b узнаемъ, что заказчикъ (*ստացող*)—монахъ Григорій, а переписчикъ Вартанэсъ (*Վրթանէս*)։

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, *ԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ*.

№ 41.

[(խը×12)+19, т. е.| 595 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и иллюстраціею (есть изображенія апостоловъ), въ досчатомъ переплетѣ[1]). Рукопись—дефектна въ началѣ. Время — около половины XV вѣка. Мѣсто — обитель Ґермона. Переписчикъ—монахъ Іоаннъ (*Յոհ*= *Յովհաննէս*). Заказчики — священникъ Мануэль съ сыномъ Стефаномъ.

ПРАЗДНИЧНАЯ МИНЕЯ, *ՃԱՇՈՑ ԳԻՐՔ*:

Изъ главной заключительной записи, дефектной въ концѣ:

Ըստ այսմ պայմանի ամենազօրելի և. հրջանիկ ընտրեալ և պատուելի ածահաճոյ և. ամ գործութեանց արժանաւորքն Մանուէլ քահանայն և տէր Ստեփանոս հարազատ նորին գրել ետուն զսբ տաւս 'ի սանահնոյ ուրխնակէն և մեծաւ փափագանաւք յարգար վաստակոց իւրեանց ստացան զսա յիշատակ բարի հոգւոյ իւրեանց և ծնաւղաց տր Մանուէլին պարոն ամիրբէկին. և զուլմելիքին. որով հանդիպողք սր կտակիս յիշեսջիք 'ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զգեառաբոյս ողջիք տէր մանուէլին զտր ստեփանոս և զամիրբեկ: Այլ և զքոյր նոցա զմարգարիտն և զեղբարքն զփոխեցեալքն ի քս զտնծատաւրն և զգաւ—աւքն. Դարձեալ աղաչեմ յիշել առ քս զկենդանի եղբարք տէր Մանուէլին զսաւլթան և զէլբէգն և զմեծ եղբաւր որդին զպատուելի երիտասարդն զմելիքն և զմայր և զքոյր տր Մանուէլին զյուստիանէ և զորդի նորին զփաշէն: Դարձեալ աղաչեմ յիշել 'ի քս զհարազատ որդիք սաւթանին զշահնշարն և զխօշնազարն և զմարգարէ զպիրն և զաւհանն և որդիք էլբեկին զյեղիշէ և զյէնոք. և զմաթէոս: Դարձեալ աղաչեմ զսբ մանկունս եկեղեցւոյ՝ որք ընթեռնոյք զսբ տաւս՝ յիշեցէք 'ի սբ աղօթս ձեր զվերոյ ասացեալ ստացողգրոյս զտէր Մանուէլ և զամուսինն իւր՝ զեղիսաբեթ և զծաղկեալ որդիքն իւր՝ զտր ստեփանոս և զամուսինն իւր զխոսրովիդուխտ և զզաւակն իւր զներսէս և զՄկրտում պատանեակն և զամիրբեկն և զամուսինն իւր զխո—խճան: Յիշեցէք 'ի քս զմելիքն և զամուսինն իւր զսօլթանբախտ զփոխեցեալն 'ի քս և զորդի նորին զգրիգոր պատանին: և զմայր մելիքին զվարդատիկին: Եւ զսաւլթան և զամուսինն իւր զթամար. և զէլբէգն և զամուսինն իւր՝ զշիշագ և զշահնազարն և զամուսինն իւր զաղուլ մելիքն: այլ և աղաչեմ յիշել 'ի քս զպատուելի երիտասարդն զավրան բէկ, որ է կնքահայր սոցա: Եւ լի բերանով և ուղեղ սրտիւ ասացէք ան.

Եւ արդ գրեցաւ սբ տաւս որ կոչի տարեան գիրք 'ի դառնացեալ ժամանակիս յորում նեղիմք յանօրինաց բռնութենէ եւս առաւել 'ի կրկնակի.

[1]) Въ переплетъ попали два листа изъ грузинской пергаментной рукописи духовнаго содержанія; въ сохранившихся листахъ находится между прочимъ статья озаглавленная: სწავლაჲ მდიდრისა და სულგლახაკისათჳს.

...րգիւապատՀանՋութեանէ։ 'ի Հայրապետութեան տեառն Գրիգորի ընդՀանուր Հայոց կԹղիկոսի և պատրիարգի ...րշտապատ՝ Էջմիածնի։ և յաշխարՀակալութեան ՋՀանշայի միրզին. որդւոյ Ղարայ Եուսուֆին ձեռամբ ամենամեղ և անարՀեստ գրչի ...ի որ զանուանս ունիմ կարգաւորի և գործովս անպիտան. Որ և եկեալ յարծէէ քաղաքէ տարապէկս Հանդիպեցաք 'ի գաւառս գեղարքունի 'ի գիւղս որ կոչի կոտ. Հանդիպեցաք արե[րար] առնս տէր Մանուէլի և ...ունեցաք պատուարական կեան[ս] մեր ...ան յոյժ սիրոյ և փափագմանց ...ր՝ ձեռնարկեալ սկիզբն արարաք՝ ... գրոցս 'ի մեծի աղուՀացից պաՀոցն 'ի չորրորդ շաբաթին և աւարտեցաք ...ժանդակութեամբ նր Հոգւոյն ... միջնորդութեամբ նր խաչի տեառն՝ ընդ Հովանեաւ նր ՚նծածնիս և նր գրիգորի և նր կարապետին յիշատակութեան գաւառիս գեղամայ տեառն ...նաւի և մխիթարութեան քաՋ րաբունւոյն սարգիս վարդապետի նր ուխտիս՝ Հերմոնի Հաւր։

Արդ յերես անկեալ՝ կրկին աղաչեմ զգաստ ...Հից որք Հանդիպիք նր գրոցս՝ կարդալով և կամ գաղափար՝ ...րինակելով։ յիշեսջիք Ջերմեռանդ սրտիւ և քաղցրագութ կամաւք և նծահաշտ աղաւթիւք և արտասուագոչ Հայցմամբ՝ 'ի Հեշտալուր ...նէն մերմէ ...ք. զի ողորմեսցի և [զ]Թագցէ՝ Թողցէ և քաւեսցէ զնմ յանցանս՝ զկամայ և զակամայ՝ գրաւողի գրոցս՝ տէր Մանուէլի և զնր ...նփայ և զնմ ընտանեաց նորա Հաճորէն։

№ 42.

[(ԽX12)+1, т. е.] 481 л. in—fol.° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и съ изображеніями святыхъ. Рукопись—дефектна въ началѣ. Время — 1464 г. (ՋԺԳ). Мѣсто — обитель hайоц-т́ар́ъ (*'ի նր աԹոռս ամենափրկչիս*). Написана рукопись инокомъ Стефаномъ (*Ստեփաննոս*) по просьбѣ вардапета Даніила.

ПРАЗДНИЧНАЯ МИНЕЯ, ՃԱՇՈՑ ԳԻՐՔ:

Въ записи съ особенною горечью вспоминается трудное время Джаhанmаhа, въ которое писалась рукопись:

Ի դառն և խաւար ժամանակի որ 'ի մեղացն եկն 'ի վե մեր 'ի յանաւրինաց և յայլակրօնից և 'ի չար բռնաւորաց 'ի ղանութիւն ՋաՀանշաՀին որդւոյ Եուսուֆին որ մտաւ 'ի Խորասանս է տարի զաշխարՀս սաՀուն և երերուն պաՀեաց 'ի ՀարկապաՀանջութիւն և 'ի տառապանս և 'ի չարչարանս այնպէս որ Հարք զորդիս ուրանային ի Հայրապետութեան տն Գրիգորի որ նորոգեաց զնր Էջմիածինն և բազում և մեծամ ջանիւ. զարդարեաց և նորոգեաց... և պայծառացոյց լուսաւորեաց եկեղեցիս զի սա է մայր նմ եկեղեցեաց են։

№ 43.

[(ԼԸX12)+5, т. е.] 461 л. in—fol.° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ весьма скудными украшеніями, въ возобновленномъ досчатомъ переплетѣ, покрытомъ желтою кожею. Время —

1420 г Переписчики—Саргисъ и Іона. Кромѣ главной записи имѣются приписки и записи въ текстѣ.

ПРАЗДНИЧНАЯ МИНЕЯ, ՃԱՇՈՑ ԳԻՐՔ:

Изъ главной записи:

Աւարտեցաւ քահ͞ի տառաքելաշէն Մարգարէախաւս այս կտակ։ Յամի ութՀարեւրերորդի՝ վացսներորդի և իններորդի թուականութեան Հայկազեան ազգիս տոմարի։ յամսեան Հրոտից՝ իմ͞ պատկեր աւուրս Եշբթի։ Ձեռամբ յոգնայպայծառ և ջահաւորեալ՝ տէր Սարգսի և Ներգեւեալ և Աղատմակարթ և փծուն գրչի յունանի, որպէս և գիրդ ցուցանի ի Տէր ատարիցն ի վեր են.

Изъ приписки, на ՃՁ 7a—ՃՁ 5b л.:

Դարձեալ յիշեսջիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զտ͞ր. Յովհաննէս արեղէն որ մարտիրոսացաւ ի գօ—ղս որ կոչի դրախտիկ ի ղանութեան աղվանից փաթշահին թ.վ. ջ.խթ.։

Есть еще приписка позднѣйшаго собственника—Тэръ-Мкртича отъ 1657 г. (ՌՃՁ).

№ 44.

[(ԽԳ×12)+10, т. е.] 526 л. in—fol.° [1]) въ два столбца, крупнымъ круглымъ письмомъ (*մեծ բոլորգիր*), въ досчатомъ переплетѣ, покрытомъ желтою кожею. Въ концѣ недостаетъ нѣсколькихъ листовъ; рукопись возобновлена. Время—1315 г. (ՉԿԴ). Мѣсто — обитель св. Ѳадэоса, въ Артазѣ. Рукопись написана Ѹстакэсомъ (*Ոստակէս*) по волѣ боголюбиваго Вардана.

ТРУДЫ НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО СЪ БІОГРАФІЕЮ, НЕРСЭСА БЛАГОДАТНАГО И ГРИГОРІЯ СКЕВРСКАГО:

1. *Նախատեսութիւն մեկնութեան տծայրին երգոյս սաղմոսաց մարգարէութեանս Դաւթի արքայի։*

Մեկնութիւն սաղմոսաց Դաւթի Ներսիսի Լամբրոնացւոյ։ По монастырскому каталогу *պակասին մի նախանձիր, ողորմեա և իբրև կանանք,* т.е. недостаетъ псалмовъ ծ͞=51, ծե͞=56 и ծզ͞=57, равно լզ͞=37 *և* հբ͞=73.

2. *Պատմութիւն Ներսիսի վարուց եպ͞ոսին երգոյս քննողի։*

3. *Գովեստ բանի Ներբողական բացատրութեամբ ասացեալ Ներսիսի սրբազան կղկ͞ի։*

4. *Նորին Ներսիսի կաթողիկոսի ասացեալ բանս մեղթանաց առ. մր Հրեշտակս ոտանաւոր չափով։*

5. *Ներբողեան պատմագրաբար ասացեալ Գրիգորի ածաբարոզ երջանիկ վարդապետի առ 'ի քս միացնացելոյ 'ի վարս և 'ի ծննութիւն մեծ քահանայապետին սրբոյն Ներսիսի արհիեպիսկոպոսի Տարսոնի Կիլիկեցւոյ ի խնդրոյ նորին Համանուն և Համազգւոյ Ներսիսի եպիսկոպոսի և սրբասնունդ քահանայի։*

Изъ пространной записи въ концѣ толкованія псалмовъ:

Արդ եղև սկիզբն տառիս այսմիկ սրբոյ՝ գծագրութեան 'ի զուարթս կոչեցելումն արտոյ. ի մբ և յերկնահանգէտ 'ի Հոչակաւոր ուխտս՝ ի յա-

---

[1]) Размѣръ фоліантовъ рукописей №№ 30, 31 и 33—40 равняется размѣру рукописи № 32, эта же (№ 44) рукопись—48 × 32c.

թոռս և 'ի հանգիստս որ առաքելոյս Թադէոսի։ Ընդ հովանեաւ ամենազաւր աջոյն Յի· առ ոտս որ և ածայրին արեամբ ներկեալ նշանիս որ գեղարդեանս և որ կուսին սանդխտոյ և այլ բազմահաւաք սրբոցս։

Ի թագաւորութեան հայոց աւշին կոչեցեալ. և 'ի հայրապետութեան տն կոստանդեայ։ Ցառաջնորդութեան այսմ Նահանգիս և ածախնամ արտաղ գաւառիս որ և առաքելաշնորհ արհէական գլուխն. տիեզերալոյս և աշխարհածաւալ. բարիախորհ և վեբաղիտող. պարխապ ամրութեան հանուրց եկեղեցեաց և բերդ հաստատուն քահանայից և ամենայն քրիստոնէից տր զաքարիայի. և պայծառ եղբաւր նորին պետրոսի և ղուկայց սորին են.

Իսկ ի լրման թուաբերութեանս հայոց. ՋԿԴ. յամսեանն նաւասարդի. ա. 'ի դառն և վշտեալ և 'ի մաշեալ ժամանակիս. յորում ըստ հրամ[ան]ի տն ցամաքեցաւ սէր բազմաց. և թագաւորեաց ստութիւն և ատելութիւն. և մահաշունչ քնարն սատանայի բեղնաւորեալ զուարճանայ յընթհանուրս ամենայն մեծապանծ ծոխութեամբ եւ առաւել ի յազգս արամէնէ, ի սեաս հայկայ և ի զարմս թորգոմեան են էն:

№ 45 [1]).

1076 л. in—fol.⁰. въ два столбца, на синей бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1814 г. (*ՌՄԿԳ*): начата 13 сентября. Мѣсто — Севанская пустынь. Писали вардапетъ Мхитаръ и Іоаннъ по приказанію католикоса Ефрема. Есть записи за *Նախատեսութիւն* и въ концѣ рукописи, послѣдняя—весьма пространна.

ТОЛКОВАНІЕ ПСАЛМОВЪ ДАВИДА СВ. НЕРСЭСОМЪ ЛАМБРОНСКИМЪ.

№ 46 [2]).

360 страницъ in—fol.⁰ въ два столбца, на синей бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ недодѣланномъ досчатомъ переплетѣ (кожа желтаго цвѣта). Время—1814 (*ՌՄԿԳ*): начата по приказанію католикоса Ефрема 13 сентября. Мѣсто — Севанская пустынь. Рукопись писана, добавляетъ монастырскій каталогъ, вардапетомъ Мхитаромъ. Имѣются записи за *Նախատեսութիւն* и въ концѣ рукописи.

ТОЛКОВАНІЕ ПСАЛМОВЪ НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО.

МК.: *Նախատեսութիւն մեկնութեան երանելւոյ* [*սաղմ. Ա.*] *և երկինք պատմեն կանոնացն* [*սաղմ. ԺԸ*=19] *Ներսէսի արքեպիսկոպոսի Տարսոնի Կիլիկեցւոյ։*

№ 47.

[6 + (*ժզ*×12) + 10, т. е.] 208 л. in—fol.⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ, въ концѣ и мѣстами въ серединѣ рукопись—дефектна; запись не сохранилась.

ТОЛКОВАНІЕ ПСАЛМОВЪ, *ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ*, съ пространнымъ, но дефектнымъ предисловіемъ.

№ 48.

[(*կզ*×12)+8, т. е.] 1000 л. in—4⁰, на тонкой бумагѣ, скорописью (*նօտր-*

[1]) Ср. № 46. [2]) Ср. № 45.

գիր}, въ переплетѣ (картонъ съ кожею). Въ рукописи недостаетъ послѣднихъ листовъ и записи.

О ПРИМѢРАХЪ И ПОДОБІЯХЪ, ТРУДЪ ІОАННА DE SAN GEMINIANO, ИЗЪ ОРДЕНА ПРОПОВѢДНИКОВЪ.

Գիրք կամ գործ Յոհաննու ՚ի տոհմէն տէ սան Ճէմինիանօ ՚ի կարգէն քարոզողաց պայծառացուցանի ծնա-րանութեան վարժապետացն. յորում ընձեռի զօրինակաց և նմանութեանց իրաց:

№ 49.

[(*ժԹ*×12)+1, т. е.] 229 л. in—fol.⁰, на синеватой бумагѣ, скорописью (*նոտր-գիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1833 г.: начата въ апрѣлѣ и окончена въ маѣ. Мѣсто—Севанъ. Переписчикъ—инокъ Антонъ.

ТОЛКОВАНІЕ ПРОРОКА ИСАИ ПО ЕФРЕМУ СИРИНУ, ІОАННУ ЗЛАТОУСТУ И КИРИЛЛУ АЛЕКСАНДРІЙСКОМУ, ТРУДЪ ВАРД. ГЕОРГІЯ, ПРЕДПРИНЯТЫЙ ПО ВОЛѢ ҺЕТУМА.

Заглавный листъ:

Համառօտ ժողովումն մեկնութեան որ մարգարէին Եսայեայ. ի լուսաւոր մեկնչացն. տռն Եփրեմի խուրին ա-սորոյ. Յովհաննու ոսկեբերանի և Կիւրղի աղէքսանդրացւոյ: Հրամա-նաւ տռն Հայոց Հեթմոյ արարեալ և ժողովեալ լուսաւոր վարդապետին Գէորգեայ:

Եւ կրկին ընդօրինակեալ ՚ի մէջ Սևանու կղզւոյ վանուց միաբան ան-տոն աբեղայէ: յամի տռն 1833. *ապ-րիլի ՚ի հնգէն սկսեալ են:*

№ 50.

803 стр., изъ нихъ 11 стр. алфавитнаго указателя, in—fol.⁰ въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Судя по записи въ концѣ рукописи, автографъ патріарха Якова, написанный въ 1203 г. армянскаго лѣточисленія, 1754 г. по Р. Хр., въ третій годъ его же, т. е. Якова, [вторичнаго съ 1752 г.] патріаршества въ Константинополѣ.

О СЕМИ ТАИНСТВАХЪ ЦЕРКВИ, СОЧИНЕНІЕ ПАТРІАРХА ІАКОВА.

М. К.: *Կրթութիւն ճառագայթական զխորհրդոցն եկեղեցւոյ:*

№ 51.

514 стр. in — 4⁰ въ два столбца, на толстой навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ недостаетъ 68 страницъ; рукопись, дефектная и въ концѣ, на видъ XV—XVI столѣтія.

СБОРНИКЪ ЦЕРКОВНЫХЪ ПѢСЕНЪ, *ԳԱՆՁԱՐԱՆ*, съ нотными знаками.

№ 51a[1]).

[(*լ*×12)+2, т. е.] 362 л. in—4⁰, на навощенной бумагѣ, написана для свящ. Давида (*Դաւիթ կուսակրօն քհնայ*), круглымъ письмомъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время — 1438. Мѣсто — соборъ Богородицы, въ Тифлисѣ. Возобновлена рукопись 1651 г. (*Ռճ*). Имѣется пространная запись и приписки.

[1]) Въ монастырскій каталогъ эта рукопись не внесена, въ библіотекѣ же находится рядомъ съ № 51 и снабжена тѣмъ же номеромъ (51).

СБОРНИКЪ ЦЕРКОВНЫХЪ ПѢСЕНЪ, ԳԱՆՁԱՐԱՆ:

Изъ записи въ концѣ:

Արդ՝ գրեցաւ սա ՚ի թուականութեան Հայոց ՊՁԷ ՚ի մայրաքաղաքս տփխիս։ ընդ հովանեաւ սբ և հրաշափառ կաթուղիկէին սբ էջմածնին։ ՚ի հայրապետութեան տն կոստանդեա և ՚ի թագաւոր[ութ]եանս վրաց Աղէքսանդրէի տեառնի և բարեպաշտի զոր տր տծ պահեսցէ զաս անփորձ կենաւք և պայծառ ամաւք զաւրաւք և զաւակաւք իւրովք ՚ի վարումս. և ՚ի հերքումս անաւրինաց խմբից և ՚ի հաստատութիւն սրբոյ եկեղեցւոյ ևն։

№ 52.

[(իգ×12)+8, т. е.] 284 л. in—4° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*). въ досчатомъ переплетѣ. Рукопись сохранилась цѣликомъ, но записей нѣтъ. Рукопись на видъ XVI—XVII столѣтія.

СЛУЖЕБНИКЪ, ՄԱՑՐ ՄԱՇՏՈՑ:

№ 53*.

Рукопись 1828 года, написана въ Севанѣ инокомъ Антономъ.

ТОЛКОВАНІЕ ПЯТИКНИЖІЯ КОРНЕЛІЯ А LAPIDE, ВЪ ПЕРЕВОДѢ ВАРД. ЛУКИ ХАРБЕРДСКАГО, СОКРАЩЕННОМЪ ВАРД. ПАВЛОМЪ АДРІАНОПОЛЬСКИМЪ, ИЗЪ ІЕРУСАЛИМСКОЙ БРАТІИ.

М. К.: *Գիրք Մեկնութեան հնգից գրոցն Մովսէսի, արարեալ ՚ի կոռնելիոս ալափիտայէ և ՚ի լատին լեզուէ թարգմանեալ ՚ի Ղուկաս վարդապետէ խարբերդցւոյ և կրկին համառօտեալ ՚ի պօղոս վրդէ անդրիանուպօլսեցւոյ ՚ի միաբանէ սբ Եմի. և ընդօրինակեալ ՚ի Յովհաննու մըրզայեան վանականացս գրեալ այժմ յԱնտոն աբեղայէ ՚ի միաբանէ Սեւանայ ՚ի 1828 ամի։*

№ 54.

[(ժե×12)+2, т. е.] 182 л. in—8° въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1659 г. (*ՌՃԸ*). Мѣсто—г. Севастія. Переписчикъ — Ромклайскій вардапетъ (*անարժան ՚ի քահանայս նուաստունն վարդապետ հռոմկլայեցի*); переписчику помогалъ Хачатуръ (*պր. ըզ թուղթս կոկեաց*).

ТОЛКОВАНІЕ СОГЛАСІЯ И ЕВАНГЕЛІЯ МАТѲЕЯ.

Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին (на девяти первыхъ страницахъ). *Ժողովումն մեկնութեան սրբոյ աւետարանին որ ըստ Մատթէոսի [ի]բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղեցւոյ կարգեալ և յօրինեալ դիւրահաս ընթերցողաց ևն։*

№ 55.

285 стр. in—8°, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ кожаномъ переплетѣ. Рукопись не дописана и безъ записи; на видъ она XVIII—XIX столѣтія.

II ЧАСТЬ ТОЛКОВАНІЯ ЕВАНГЕЛІЯ МАРКА, СОЧИНЕНІЕ ВАРД. ВАСИЛІЯ.

Երկրորդ հատոր մեկնութեան սրբոյ աւետարանին Մարկոսի արարեալ ՚ի վարդապետէն բարսեղէ։

Начало:

Հարցին ցնա և ասեն ևն։

№ 56.

423 стр. in—8°, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*). въ кожаномъ переплетѣ. Время—1833 г. Мѣсто—Севанъ, Переписчикъ—инокъ Антонъ. Имѣется въ концѣ запись.

ТОЛКОВАНІЕ ПѢСНИ ПѢСНЕЙ, СОЧ. ВАРД. ЯКОВА КАЙЕНЯНА.

Заглавный листъ:

Մեկնութիւն երգոց երգոցն Սողոմոնի։

Արարեալ յոգնաջան վարդապետին Մերոյ Տ̃ե̃ն. Յակոբայ Կայենեանի· լուսաւոր և պայծառ արդասիւք 'ի սէր Հարսին և փեսայի. 'ի միաբանութեանց սրբոյ գահոյն Էջմիածնի. 'ի յօգուտ մանկանցս նորոյս երուսաղէմի։

Զոր և օրինակեալ 'ի բուն օրինակէ և ձեռագրէ Հեղինակի ինորին աշակերտ. և պատրիարքարանի նոտար տէր Յովհաննիսէ. և 'ի պաշտօնեայէ մեծի խորհրդոյ։ Եւ կրկին ընդօրինակեալ 'ի միաբանութենէ սրբոյ Սևանայ կղզւոյն գեղամայ անտոն աբեղայէ Թիֆլիսեցւոյ. վս̃ իւր անձին իւրոյ. յամի տն̃ն 1833. մայիսի 6, սկսեալ 'ի Հյպտ̃ուե տն̃ն եփրեմի. և նորած յօհաննու կԹղկծ̃ցն 'ի նոյն վանս յերջանիկ կղզւոջն Սևանու։

№ 57.

520 стр., in—8°, на бумагѣ, армянскою скорописью (*նոտրգիր*) въ переплетѣ. Записи не имѣется, но есть приписка вардапета Мануэля отъ 1 ноября 1829 г., удостовѣряющая, что эта рукопись, изъ книгъ (*'ի գրեանց*) архіеп. Іоанна Севастійскаго и его ученика вард. Мануэля, принесена въ даръ Севанской пустыни.

ЛѢЧЕБНИКЪ НА ТУРЕЦКОМЪ ЯЗЫКѢ

المقدمه[1])

مقدمه علم طب موضوعی
و طریق بیانندە در.
و بو علم طب موضوعی
اولوب محتاجی علیه اولدوغین
بلدرر. اما بو علم طبی
موضوعی بدن انسان
صحیحی و مریض اولدوغی
جهتندن یعنی بو علم طبی
بدن انسان صحیحی
و یا مریض اولدوغی
احوالندن باعث اولونور

ԷԼ ՄՈՒԳԱՏՏԻՄԷ

Մուգատտէմա էլմի Թըպ մէվզուի-վէ Թարիգ պէյանընտէ տիր

Нач.: *վէ պու իլմի Թըպպ մէվզուի օլուպ մուհԹաճի ալէյհ օլտուղին պիլէրիր. ամմա պու իլմի Թըպպըն մէվզուի պէտէնի ինսան իւր սահիհի ւ մարիզ օլտուղի ճիհէԹինտէն եանի պու իլմի Թըպպէ պետենի ինսան սահիհի ւ եա մարիզ օլտուղի էհվալինտէն պայիս օլունուր. . .*

[1]) Транскрипція обычнымъ арабскимъ письмомъ принадлежитъ мнѣ.

№ 58.

Каждое сочиненіе съ своею отдѣльною пагинаціею, in—8°, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ кожаномъ переплетѣ.

СБОРНИКЪ СОЧИНЕНІЙ АРИСТОТЕЛЯ, АРА́КЕЛА СЮНІЙСКАГО, ДАВИДА ФИЛОСОФА, БОГОСЛОВА І. СКОТА, ВАРД. ІОАННА И ІОАННА ДАМАСКИНА.

1. *Արիստոտելի ստագիրացւոյ գիրք բնագանցականացն որ կոչի յունարէն մեթափիզիքոյ։*

2. *Լուծմունք գրոցն Մեթափիզիքոյ։ Արիստոտելի Ստագիրացւոյ շարագրեցեալ 'ի Ստեփաննոսէ վրդ̃պէ Լեհացւոյ. որ ևս է թարգմանիչ նոյնոյ գրքոյն։*

3. *Տ̃ր Առաքելի մեծի և քաջ հռետորի անյաղթ փիլիսոփայի աշակերտի երիցս երանելոյն գրիգորի Տաթևացւոյն Տիեզերալոյս վարդապետի. արարեալ բանս խրատականս և յօգեշահս և հանճարեղս իմաստեղս 'ի մեկնութիւն սահմանաց գրոց 'ի յիզմ (ի̊զ̃) մաղթանաց ումանց բանասիրաց եղբարց հարազատաց նորին աշակերտացն։*

4. *Նորին Տ̃ր Առաքելի հոգինորոգ հայրապ̃տի վ̃ս սահմանացն Դաւթի քաղուածոյս։*

5. *Նորին տ̃ր Առաքելի Սիւնեաց եպիսկ̃պի 'ի տեսութիւն բանին որ ասէ ամենայն չար տանջելի։*

6. *Դաւթի անյաղթ փիլիսոփայի վերլուծութիւն 'ի ներածութիւն Պորփիւրի։*

7. *Նորին Գրիգորի աշակերտի համառօտ տեսութիւն 'ի գիրս Պորփիւրի։*

8. *Ընձեռուած զստեղծմանէ ս̃ի. զհրեշտակաց. ուր և նախ զառաջնոյ մարդոյն ընձեռ.ի* (изъ Богословія I. Скота—*Սկոթոս*)։

9. *'Ի թվին հայոց մեծաց .ՌՃԼԸ. յանարժան յ̃մի Յովհաննու վրդ̃պտի Սպհ̃նցւոյ. արարեալ համառօտ Ածաբանութիւն ք̃սի Ա̃յ։*

10. *Որ̃ չորն մերոյ Յովհաննու ք̃հ̃նյ կրօնաւորի Դամասկացւոյ յաղագս անհասանելութեան ա̃յ և թէ ոչ է պարտ քննել և խնդրել։*

11. *Համառօտ հաւաքումն յաղագս հոգւոյ և զօրութեանց նորին, [հեղինակն է] Ֆրանչաւան Անկլեացի 'ի կարգէ սրբոյն Դոմինիկոսի։*

Переводъ Метафизики Аристотеля съ указателемъ, сдѣланный Стефаномъ Польскимъ, по записи въ концѣ ихъ, написаны въ 1757 г. (*ՌՄԶ*) священникомъ Яковомъ (*տ̃ր Յակոբ*) для вард. Іоанна Севастійскаго.

№ 59.

Рукопись безъ общей пагинаціи, ибо нѣсколько рукописей сшиты въ одно цѣлое, in—4°, бо́льшею частью въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Не имѣется и общей для всей рукописи записи. Въ записи въ концѣ третьей статьи сообщается, что эта часть настоящей рукописи написана въ 1697 г. (*ՌՃԽԶ*) въ монастырѣ Амирдолу (*Ամիրդօլուվանք*), въ настоятельство вардапета Вардана (*մեծ քաքունապետի և քաջ փաղերայի վարժապետի մերոյ Վարդան վարդապետին*), чтецомъ (*դպիր*) Авраамомъ. Изъ другой же записи, въ концѣ шестой статьи, узнаемъ, что та

часть настоящей рукописи написана въ среду 6 іюля 1678 г. Хаспэкомъ для вард. Якова.

ТРУДЫ ВАРД. ІОАННА ВОРОТӖНСКАГО, ГРИГОРІЯ ТАТ̒ЕВСКАГО, ЕП. ЯКОВА САРУГІЙСКАГО, ѲЕОФИЛА, УЧЕНИКА І. ЗЛАТОУСТА, КАТОЛ. ЗАХАРІИ, ЯКОВА КРЫМСКАГО И ДР.

1. ։ . . . *Յոհաննու որոտնեցոյ առաքելոյ քարոզածու մեկնութիւն Աւետարանին Յոհաննու և մեկնչայ նորին... ի հռչակաւոր ո͞ր ուխտն Մեծոփավանից և ընծայեալ նմա։*

2. *Խրատ վասն կազմութեան մարդոյ։*

3. *Քաղուածոյ աւետարանին Մատթէոսի առաքելոյ մեծ րաբունոյն և քաջ հռետորի... վարդապետի Զուարթուն անուն կոչեցելոյ։*

4. *Գրիգորի եռամեծի քարոզ վասն ծննդեան։* Нач.: *Առաքեաց զբան իւր ևն։*

За этимъ Словомъ Григорія Тат̒евскаго слѣдуетъ рядъ его же извѣстныхъ поученій.

5. *Քարոզ վ͞ս պահոց յայլմէ։*

Такихъ Словъ о постѣ *отъ другихъ* имѣется тутъ же нѣсколько.

6. *Յակոբայ սրճոյ եպ͞սի ասացեալ յաւուր մեծի խաչելութեանն մերոյ Տ͞ի ք͞ի. և յաւազակն որ հրաւիրեցաւ ի դրախտն և ի սերովբէն որ պահէր զճանապարհ ծառոյն կենաց։*

Въ концѣ этой статьи запись:

Թարգմանեցաւ ճառս յասորոց ի մերս հրամանաւ տեառն Գրիգորիսի կթղկ͞սի հայոց. ի ձեռն քահանայի ումեմն Իսահակ անուն կոչեցեալ ասորի յազգէ անարհեստ գոլով մերոյ դպրութեանս, շաղփաղփ և կոկորդախօս լեզուաւ։ և սատուգեցաւ 'ի մ͞բ և յանբիծ և 'ի մեծ արհիեպ͞սէ ի տեառն Ներսիսէ հռետոր իմաստասիրէ[1]...

Յիշեա ողորմութեամբ քո զՅակոբ վ͞րդ զստացօղ սորա և զծրագրօղս զխոսապէկ հօղս։ Թվին .ՌՃԻԷ. և յուլիսի .Զ. օրն Դշի։

7. *Երանելոյն Թէոփիլեայ ասացեալ ի սոսկալի թաղումն որդւոյն ա͞յ տ͞ն մերոյ և փրկչին։ և ի նիկոդէմոս. և ի յովսէփ արեմաթացին։ և ի գերեզմանն ա͞ծընկալ։ Զոր ասացեալ է զկնի վախճանի երանելւոյն Յոհաննու ոսկեբերանի իւրոյն վարդապետի։*

8. *Տեառն Զաքարիայի հայոց կաթղկ͞սի ասացեալ ի մեծի շաբաթուն ճրագալուցին։*

9. *Քարոզք Յակոբ վարդապետի Ղրիմեցոյ Գրիգորի աշակերտի։*

№ 60.

[*իզ*×12, т. е.] 276 л. in—4⁰ въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи не имѣется. Рукопись на видъ XV—XVI ст.; составитель Монастырскаго каталога полагаетъ, что она—автографъ Іоанна Гар̒нійскаго (XIII), вѣроятно, опираясь на приводимыя ниже слова послѣдней статьи, которыя однако могли перейти изъ болѣе древней рукописи, какъ запись автора:

. . . *Այլ ես նուաստս յովաննէս գառնեցի ծառայակից ձեր 'ի ք͞ս յ͞ս.*

[1]) До сего мѣста запись имѣется и у о. Зарбаналяна, *Հայկական Թարգմանութիւնք Նախնեաց*, p. 573.

իբրև զայս[1]) տեսանէի՝ խիստ վշտանայի տարակուսանօք։ Այս ճանապարհ արարեալ գնացի 'ի մայրաքաղաք մենաստանն 'ի Հաղբատ. և որոնեալ գտի 'ի Թարգմանչացն դրան մագաղաթ ճշմարտան մի։ Զոր առեալ ըր վճռլին սրկզ կոչեցեալ այն որ զտամարն երևեցայց գհլին հայուն։ և նա սերմանեաց զայս ուղիղ և զուգորդ ճշտա[րան]։ Ե[ւ զի ո]մանց այլ և այլ երեր ատ. բայց զու ով սիրելի. ընկալ զայս զաղափար. իբր ճգամ երկամբք ստուգեալ են.։

ПСАЛТИРЬ, ЧАСЫ, МОЛИТВЕННИКЪ

съ Введеніемъ Нерсэса, Толкованіемъ къ псалмамъ Епифанія Кипрскаго и замѣткою о нихъ же Іоанна Гарнійскаго.

1. *Սաղմոսք Դաւթի։*
2. *Ժամագիրք։*
3. *Աղօթք։*

Молитвамъ предпосланы *Նախադրութիւնք խրատականք յաղագս աղօթից, զոր արարեալ տն Ներսէսի։*

4. *Երանելոյն Եպիփանու եպիսկոպոսապետին Կիպրոսի արարեալ պատճառս երգոց սղմսին Դաւթի։*

5. *Ստուգաբանութիւն սղմսիս ի Յովաննէս Գառնեցոյ հոգելի վրդպ. որ յոմանց յերկրայս թըւի։*

№ 61.

[ԽԵ×12, т. е.| 540 л. in—4⁰, на бумагѣ, мелкимъ иниціальнымъ письмомъ (*երկաթագիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ недостаетъ 49 листовъ. Рукопись—безъ записи; только изъ приписки, въ концѣ рукописи, Севанскаго инока Мхитара отъ 1811 г. (ՌՄԿ), узнаемъ, что онъ распорядился возобновить ее. Рукопись на видъ кажется не очень древней (?XIV), не смотря на иниціальное письмо.

МОЛИТВЕННИКЪ ГРИГОРІЯ НАРЕКСКАГО,

ԳԻՐՔ ԱՂՕԹԻՑ ՆԱՐԵԿԱՑԻՈՅՆ:

№ 62.

264 стр. in—fol⁰, на синей бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ полотняномъ переплетѣ. Рукопись эта не вся исписана, и то, что́—въ ней, писалось въ разное время, начиная съ 30-ыхъ годовъ истекающаго столѣтія.

ИСТОРІЯ СЕВАНСКАГО МОНАСТЫРЯ, СОЧ. ВАРД. МАНУЭЛЯ, ДРУГАЯ ИСТОРІЯ ТОГО-ЖЕ МОНАСТЫРЯ, СОЧ. МОНАХОМЪ ЭЧМІАДЗИНСКИМЪ ЯКОВОМЪ СЮНІЙСКИМЪ, ЛѢТОПИСЬ МОНАСТЫРЯ, ЭЛЕГИЧЕСКІЯ СТИХОТВОРЕНІЯ И Т. П.

1. *Պատմութիւն անցից անցելոց Սևանայ Արարեալ Մանուէլ վարդապետի Կիւմիւշխանեցւոյ.* 1830 *Թ.*[2])։

2. 1830. *յուլիսի մէկէն կարգադրեցան գրեանք անպին սևանու։*

3. 1830. *Յետ այսորիկ գրելոց ենք զպաժանումն պատմութեան պատահմանն 'ի մէջ ճըյ անպիս։ երթ և եկ միաբանից, Թէ փախճանելոց օրական ժամանակագրութեամբ, և Թէ պայմանագրութիւնք Թէ պատահին։*

Эта лѣтопись занимаетъ только семь страницъ, и доходитъ до 6 іюля 1853 года.

[1]) т. е. искаженное чтеніе псалмовъ.

[2]) Это—Исторія, изданная въ Вагаршапатѣ (1871).

4. *Պատմութիւն Սեւանայ. աշխատասիրեաց Յակոբ վարդապետ Սիւնեաց 'ի միաբանութենէ Ս. Էջմիածնի.* 1862. *'ի Սեւան։*

На заглавной же страницѣ находимъ слѣдующую приписку отъ 5 сент. 1870 г. рукою вардапета Ильи Джалалянца, заключающую, не могу сказать, насколько основательную, оцѣнку этого труда:

Զպատմութիւն Սեւանայ զգրեալն 'ի մատենիս 'ի սկզբանէ 'ի բարեյիշատակ Մանուէլ վրդպէ Կիւմիւշխանցւոյ զոր և օրինակեցի. աստանօր սոյն սիւնեցիս երկրորդեալ է 'ի գիր այլայլութեամբ ոճոյն. առա 'ի վանս Սեւան... Շատ ափսոս թղթոյս Մատենիս զորս խափանեալ է վայրապար, յորս մարթ էր գրել հետզհետէ զանցս Անապատիս և զարժանաւոր տեղեկութիւնս ըստ սկզբնաւորութեան արժանագով Մանուէլ վրդպին։

ի 6-*ն սեպտ.* 1870

'ի Սեւան ուխտն.

Եղիա Ծ. վրդպ Ջալալեանց։

5. *Քերթուածք Տխրունիք։*

Такъ озаглавленъ рядъ стихотвореній.

Интересна 2-ая статья, представляющая списокъ между прочимъ рукописей, бывшихъ въ Севанѣ еще въ первой половинѣ истекающаго столѣтія. Съ 30 годовъ успѣли исчезнуть изъ этой книжной сокровищницы нѣкоторые экземпляры, и эта пропажа замѣчена уже въ 1870 году составителемъ Монастырскаго каталога.

Коллекція рукописей и книгъ Севанскаго монастыря не мало своимъ происхожденіемъ обязана новѣйшимъ сравнительно пожертвованіямъ; такъ въ 1822 году десятокъ съ лишнимъ рукописей жертвуетъ вард. Мануэль: онъ пожертвовалъ всѣ оставшіеся по смерти его духовнаго отца рукописные экземпляры. Приводимъ запись въ Синей Книгѣ (№ 62) по этому поводу. Какъ обыкновенно, мы воспроизводимъ текстъ рукописи:

Մանուէլ վրդպ տր. իւրն Տուացեալ 'ի հոգևոր հօրէ, Յամասիոյ և Մարզվանու Առաջնորդ յօհաննէ, որքեպէ սերտատացւոյ զյատուկ ձեռագիր գըրեանս զորս 1822 Մայիսի 4-ին զհետ յինքենէ զատաիրակն գրիմեցի ութն մանկանց առաքել էր 'ի համալսարանն վեհագոյն Ազգոյ Յովակիմ Լազարեան. զի մանկունքն կրթեսցին զանազան լեզուս և գիտութիւնս. և գրեանքն անդ մնասցեն ազգա օգուտ յիշատակ. այսու պայմանաւ. որք հայոց մանկունք 'ի Մանուէլ վրդպէ կառուցեալ վրժրնն Ղրիմու կրթեսցին կամեցողքն երթալ 'ի համալսարանն Լազարեանց ուսցին լեզուագիտութիւն և զայլ արհեստ ազատականս։

Եւ այժմ որ Մանուէլ վրդպն զայլ մնյլ գրեանս և զյիշատակքն աւանդեաց Սեւանու. Մ͞ք Անտոնին Ե.Ն[1])։

Въ 1835 сент. 2-го скончался вард. Стефанъ Лимскій, и отъ него поступило въ монастырскую библіотеку Севана 9 книгъ, печатныхъ и рукописныхъ.

---

[1]) Здѣсь перечисляются и рукописи, отправленныя въ Москву—въ Лазаревскій Институтъ. О благихъ начиненіяхъ вард. Мануэля, лица, какъ видно, весьма просвѣщеннаго для своего времени, см. *Մ. Մսերեանց Պատմութիւն կաթողիկոսաց Էջմիածնի են. Մոսկուա* 1876, p. 26, равно *Փարոս*, IV, p. 6—20 и 21—22.

№ 63.

241 стр. in—4⁰, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ обыкновенномъ переплетѣ. Записи не имѣется. Время—1806/9. Мѣсто—Эчміадзинъ.

ИСТОРІЯ ІОАННА КАТОЛИКОСА.

Заглавная страница:

Գիրք պատմութեան.

Արարեալ տեառն Յովհաննիսի վերերջանիկ և վերահամբաւ կաթուղիկոսի տեառն Հայոց։ Աշակերտի և ազգականի երանելոյն մաշտոցի, Սբյ Հայրիկի Հայոցս ազգի։ Որ և ըստ իւրում և յօրինողի անուանեալն կոչի Յովհաննէս պատմագիր։

... *Օրինակեցեալ այժմ 'ի սրբագիր օրինակէ. և 'ի դերագահ Լուսակերտ աթոռս մք էջմիածին։ 'ի Հայրապետութեան տեառն Դանիելի սրբազնակատար և գերահռչակ կաթողիկոսի տեառն Հայոց։*

№ 64.

330 стр. in—8⁰, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ (кожа съ изящнымъ тисненіемъ и армянскою надписью). Время—1683 (*ՌՃԼԲ*), мѣсто—Шошъ, т. е. Испаганъ. Переписчикъ свящ. Стефанъ писалъ по заказу единоутробныхъ братьевъ монаховъ Симеона и Моисея. Имѣется обстоятельная запись.

КРАТКОЕ БОГОСЛОВІЕ АЛЬБЕРТА,

Համառօտ հաւաքումն աստուածաբանական ճշմարտութեանց որ կոչի Ալ-դէրթ և Դէոնէսէոսի, добавляетъ Монастырскій каталогъ.

Дата въ записи выражена такъ:

'Ի Թվահաշութեան ԹորգոմանԿԱՆ.
Որ է նշան ժամանակԵԱՆ (sic).
ՈՀԱՆ անունս ԿԱլ քեզ նշան
Եւ բ̄ տառս (*ԿԱ*) *այլ մաԿԱդրական:*
ՈՀԱՆ+ԿԱ=ՌՃԼԲ.

№ 65.

[(*ա*×12)+3+(*ե*×12)=] 159 л. in—8⁰ въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Рукопись сшита изъ двухъ, каждая съ своею пагинаціею. Переписчикъ, по записи въ концѣ Толкованій на книги Соломона, которыя дописаны 29 декабря 1719 г. (*ՌՃԿԸ*).—Мелконъ (*Մելքոն փանար ծրող*). Заказчикъ (*ստացող*) — вардапетъ Аракелъ Бидлисскій (*Բաղիշեցի*).

ТОЛКОВАНІЯ ГРИГОРІЯ ТАТЕВСКАГО И ЕПИСКОПОВЪ АНДРЕЯ И АРЕѲЫ [ВЪ ПЕРЕВОДѢ НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО].

1. *Գրիգորի աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցոյ և քաջ գիտապետի համառօտ հաւաքումն յառակաց գրոցն Սողոմոնի ի լուսաւոր բանից մեծին Ներսէսի։*

Тутъ же толкованія того же Григорія на Еклезіастъ, Мудрость, Пѣсню Пѣсней, на послѣднюю по Вардану (*'ի լուսաւոր բանից մ. Վարդանայ*).

2. *'Ի յայտնութիւնն յովհաննու սրբոյ հօրն մեր Անդրէի երանելոյ եպիսկոպոսի Կեսարու. կապադովկացւոց. համառօտ տեսութիւն. ընդ նմին և Արեթաս եպիսկոպոսի նմին քաղաքի* (см. Зарбаналянъ, *Հայկական թարգմանութիւնք Նախնեաց*, pp. 297—302; издан. въ Іерусалимѣ, 1855):

Толкованія на книги Соломона, равно на Откровеніе Іоанна снабжены предисловіемъ и указателемъ.

№ 66.

111 л. in—8°, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ (доски покрыты пергаментнымъ листомъ съ инициіальнымъ письмомъ *երկաթագիր*). Рукопись—дефектна въ началѣ и не имѣетъ записи: на видъ она XVII—XVIII столѣтія. Рукопись принесена въ даръ монастырю Стефаномъ Лимскимъ 1835 г. авг. 25.

ПРОПОВѢДИ, ПОУЧЕНІЯ И КАНОНЫ ВАРД. КИРАКОСА [ЕРЗИНКАЙСКАГО], ІОАННА ЕРЗИНКАЙСКАГО, СВ. САҺАКА, СВ. ВАСИЛІЯ, АПОСТОЛЬСКІЕ И СОБОРНЫЕ,АП. ѲАДДЕЯ, ІОАННА МАНДАКУНИ, НЕРСЭСА БЛАГОДАТНАГО И НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО, ГРИГОРІЯ ПРОСВѢТИТЕЛЯ, ЕФРЕМА СИРИНА И КИРИЛЛА АЛЕКСАНДРІЙСКАГО.

1. *Բան 'ի Կիրակոս վարդապետէ ասացեալ։*

Рядъ поученій.

2. *Բան վս̂ հաւատոյ և օրինաց պ̃տղ և համառօտ ի Յովաննէս վրդ̃է։*

3. *Նորին Կիրակոս վարդապետի* a. *Յաղագս արծաթսիրութեան.* b. *Յաղագս արատմութեան.* c. *Յաղագս բարկութեան.* d. *Յաղագս ձանձրութեան.* e. *Յաղագս մնափառութեան.* f. *աղագս ամբարտաւանութեան.* g. *Յաղագս ապաշխարութեան.* h. *Յաղագս խորհրդոցն։*

4. *Նուաստ վրդ̃է* (sic). *Յոհաննիսի եզնկացօ Խրատ հասարակաց քրիստոնէից ք̃հից ի* (*և*) *ժողովրդ̃ց։*

5. *Կանոնք՝* a. *սրբոյն Սահակայ յաղագս ողորմութեան.* b. *Յաղագս պահոց.* c. *Պարտ է կատարել Տօ-ռատունք.* d. *Վասն քահանայից.* e. *Սրբոյն Բարսղի Վասն քահանայից.* f. *Յառաքելոց Կանոնաց.* g. *Բարսղի վասն քահանայից են.* h. *'ի Նիկիա ժողովոյն կանոնաց* (по тому же вопросу). i. *'Ի մ̃ր առաքելոյն Թադէոսի.* j. *Յոհաննու Մանդակունեցւոյ.* k. *'Ի Ներսիսէ 'ի հայոց կաթողիկոսի* (sic) *կանոնական խրատք.* l. *'Ի կանոնաց սրբոյն Բարսղի* (опять о священникахъ). m. *Սրբոյն Գրիգորի հայոց Լուսաւորչին.* n. *Եփրեմի են։*

6. *Սրբոյն Ներսեսի պատասխանի Թղթոյն Յակոբա վարդապետի Ասորոց։*

7. *Վս̂ անխմոր նշխարին և անջուր բաժակին սուրբն Եփրեմ ասէ են։*

8. *Տ̃ն Ներսէսի արքեպ̃ի տարսոնի. Կիլիկեցոց. Յորժամ չոգաւ դեսպանութեամբ 'ի թագաւորէ հայոց Լևոնի ի Կոստանդնուպօլիս. Հարցումն պատ̃իգին. և պատասխանի սրբոյն Ներսէսի։*

9. *Թուղթ տ̃ն գրիգորիսի կաթուղիկոսի հայոց. գրեալ եղբօր Նորին արքեպ̃ի հրամանաւ որ ունի* (*Նորին*) *'ի մէջ ագէտ* (*Միջագէտ*) *ասորոց Յամայք կոչեցեալ նահանգին. Յաղագս որ անոյ մերոյ ազգիս ք̃հից հակառակաբանելոյ անմատուցար ընդ միմեանս։ Ոմանց ասել զանձ̃թիւնն* (sic) *բնութիւն չարչարեալ և մեռեալ ընդ մարմ̃նոյն. և ոմանց զմարմինն միայն. 'ի խնդրոյ ումեմ̃ն ա̃նձաւորի Առիւծ կոչեցելո իշխանի ի Թ̃լկւրանն* (sic) *աւանի։*

10. *Կանոն Կիւրղի Աղեքսանդրացոյ. գլուխք. Է։*

№ 67[1]).

173 стр.. in—8⁰, на бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ переплетѣ. Запись въ концѣ рукописи: по Р. Хр. 1774 г. февраля 1.

КРАТКОЕ СОГЛАСІЕ НА СВ. ПИСАНІЕ,
ՅԱՆԿ ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆՑ ԱՍՏՈՒԱԾԱ-ՇՈՒՆՉ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ.

Начало: *Անհատութիւն անսպառ-շամ և ոչ ծնն անհասանու- անխրաւու-թիւն ընտատանի են։*

№ 68.

[(ժէ×12)+6[2]=] 210 л. in—8⁰, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Записи не имѣется; рукопись на видъ XV—XVI в.

СЛУЖЕБНИКЪ, *ՄԱՇՏՈՑ.*

№ 69.

[(ժթ×12)+5=] 149 л. in—8⁰, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Рукопись дефектна въ концѣ и не имѣетъ записи; на видъ она XV—XVI столѣтія.

ТРЕБНИКЪ, *ՄԱՇՏՈՑ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ և ՋԱՆԱՁԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆՑ.*

№ 70.

136 л. in—12⁰, на бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ кожаномъ переплетѣ. Записи не имѣется. На видъ рукопись XIX столѣтія.

ЭЛЕГІЯ НА СТРАСТНУЮ ПЯТНИЦУ АНОНИМНАГО, ПРОПОВѢДЬ И ЗАВѢЩАНІЕ СТР. ПЯТНИЦЫ О РАСПЯТІИ КАТОЛ. СИМЕОНА, О НЕУСЫПНЫХЪ ЧЕРВЯХЪ ВАРДАНА (АЙГЕКСКАГО), НАСТАВЛЕНІЯ И НРАВОУЧЕНІЯ ВЪ СТИХАХЪ К—ПОЛЬСКАГО ПАТРІАРХА ЯКОВА И ДУХОВНЫЯ ПѢСНИ ГОСПОДНИХЪ ПРАЗДНИКОВЪ.

Перечисленнымъ статьямъ предшествуютъ:

А. молитвы и заклинанія на армянскомъ и турецкомъ языкахъ.

1. *Ողբ և սուգ Մեծի Ուրբաթի ասացեալ յումեմնէ բանաստեղծէ 'ի փառս տն̄ մերոյ յի̄ քի̄։*

2. *Քարոզ և կտակ Մեծի Ուրբաթի 'ի խաչելութե̄* (sic) *Քի̄ Այ̄ մերոյ. յարմարեալ 'ի Սիմէօն սրբազան կաթուղիկոսէ 'ի փառս խաչեցելոյն յի̄։*

3. *Պատմութիւն վս̄ անքուն որդանց և վս̄ խոստութեան ն̄ց ասացեալ Վարդան վարդապետի։*

4. *[Խրատականք և բարոյականք]։*

5. *Երգ և մաղթանք հանդեպ տէրունական տօնից։*

№ 71.

157 стр. in—8⁰, на бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1835. Мѣсто—Севанъ. Писецъ—инокъ Антонъ. Есть запись.

ОТКРЫТЫЙ ИСТОЧНИКЪ, ТРУДЪ ВАРД. ПЕТРА.

Заглавный листъ:

Գիրք որ կոչի Աղբիւր Բացեալ. Մեկնութիւն առակացն Քսի. որ յաւետարանի անդ, ասացեալ յերանելոյն Պետրոս վարդապետ Աղամալեան Նախիջևանցւոյ Բերդումեանէ։

---

[1]) См. № 77,1.

[2]) За ժէ, 12 листомъ недостаетъ 36 листовъ.

Իսկ այժմ յօրինեալ 'ի միաբանութենէ Սեւանայ վանուց 'ի պիտակ գրիչ անտօն արեգայէ Թիֆլիսեցւոյ...
Յամի տն̃ 1835. փետրվարի 20. ի ձ̃ռ Անտ̃ոն Սեւան:

№ 72.

[(Է×12)+(Գ×12)=] 120 л. in—8° въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ доск. переплетѣ. Время—1720. Мѣсто—Константинополь. Имѣется запись (*Է*, 12 b л.) и приписки.

ШЕСТОДНЕВЪ ВАРД. МАТѲЕЯ, РАВНО ВАСИЛІЯ ВЕЛ. (ВЪ ОТРЫВКАХЪ).

Заглавный листъ:

Գիրք վեցօրէից Մատթէոսի հայոց վրդ̃պի հաւաքեցեալ և շարադրեցեալ 'ի բանից սրբ̃ց հարանց. առ դուռն սրբ̃ն Առաքելոյն Մատթէի. յամի կենարարին մերոյ ՌՅՂԵ. և հայոցս ՌՃԽԴ թուկ̃նի. յորմէ ընդօրինակեցաւ. սա 'ի Կոստանդինուպօլիս: 'ի թուականութեանս հայոց ՌՃԿԹ.
'ի փառս Ամենապօրին Ա̃յ.
և 'ի վայելս մանկանց Սիոնի:

Другая статья снабжена самостоятельною пагинаціею:

Քաղուածու ճառք տն̃ Բարսեղի եպսկ̃պսի զոր արարաք քաղուածու 'ի գրոցն նորա որ կոչի վեց օրէից:

№ 73.

334 стр. (5 стр. оглавленія) in-8°, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XIX столѣтія.

ЛОГИКА.

1. *Տրամաբանութիւն.* a. *Տրամաբանութիւն* և b. *Համաբնտրանութիւն:*

Нач.: *Ամենայն ստեղծական գործք և պատճառք անդրադարձ են առ միմեանս ևն.:*

2. *Յաղագս պատճառաց բարոյական գիտութեան (Նիւթական պատճառք են ախորժակք մարդկային):*

№ 74*.

Рукопись принесена въ даръ монастырю въ 1826 г. священникомъ Іоанномъ.

ЛѢЧЕБНИКЪ АМИРЪ-ДОВЛАТА,
переводъ съ арабскаго.

Л.К.: *Գիրք մարդակազմութեան և բժշկականութեան հանդերձ բառարանիւն խւրով յորում են և տեղեկութիւնքն զկենդանակերպիցն: Թարգմանեալ յարաբականէ և գրեալ յամիր տօվլաթ բժշկէն: յիշատակ վան[ու]ցս՝ 'ի տր Օհաննէս բարեշնորհ և սրբայկեայ քհնայէ Ծահրից գեղջ Օհաննիսեան փարաժնանեաց գաւառին 'ի 1826 թուին:*

№ 75.

[(ժգ×12)+9=] 201 л. in—8°, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Рукопись дописана 17 октября 1678 г. (*'ի դուռն ամենասրբ̃ց որ կոչի գիւղն ապարան էր և ընդ հովանեաւ Նախջաւանոյ* (sic)). Писецъ—Стефанъ. Есть приписки на армянскомъ языкѣ и нѣсколько словъ на грузинскомъ.

КНИГА ВОПРОСОВЪ,
ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ ՈՐ ԿՈՉԻ ԱՐԱՐԱԾՈՑ:

Начало: *Ասեն վարդապետք թէ մարդն է բաղադրեալ 'ի հոգոյ և 'ի մարմնոյ ևն:*

№ 76.

192 л. in—12⁰, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ переплетѣ. Записи нѣтъ; есть приписка 1822 г. отъ вардапета Мануэля; на видъ рукопись XVIII—XIX в. Цѣлые листы пустуютъ.

ВВЕДЕНІЕ ПОРФИРІЯ, ЛОГИКА, ВОПРОСЫ И ОТВѢТЫ ПО ЛОГИКѢ, О СУБСТАНЦІИ И АКЦИДЕНЦІИ (ПЕРЕВ. БАГАРАТА МАМИКОНЯНА), ДІАЛЕКТИКА И ТОЛКОВАНІЯ БАҒДАСАРА.

1. *Ներածութիւն Պորփիւրի։*

2. *Համաքումն առաջնոյ մասին փիլիսոփայութեան անուանեալ լօծիգայ կամ դիալէքտիկէ. որ է տրամաբանութիւն փոքր որ պարունակէ զկանոնս և զեղանակ ուղղելոյ զմիտս 'ի ճանաչումն ճշմարտութեան։*

3. *Հարցումն և պատասխանի սակս լօծիգայի կամ դիալէկտիկէի։*

4. *Յաղագս էութեան և պ̃ահման։ Թարգմանեաց Բագարատ Մամիկոնեան։ Յունարէն գրոց։*

5. *Յաղագս տրամաբանութեան։*

Начало: *Տրամաբանութիւն յունարէն ասի տիալէգտիգէ. որ է ասել երկուց ասացուած. զի այն է տրամաբանութիւն՝ որ մի ոմն հարցանէ. և մի ոմն պատասխանէ։*

6. *Մեկնութիւնք խորհրդաբանութեանց տիրացու Պաղտասարին այս է իրաւ ն̃պս։*

Начало: *Նախ՝ որ ասէ թէ (զօրեղ կապոյն) որ է սէրն, (այլ իմիջն կենդանական սիոյին) որք են շունչք են։*

№ 77.

[24+(ի×12)=] 264 л. in—12⁰, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1697. Мѣсто—Испаганъ. Переписчикъ—священникъ Мкртичъ. Заказчикъ—вард. Давидъ. Есть и приписки.

СОГЛАСІЕ НА СВ. ПИСАНІЕ АСТВАЦАТУРА, ЕГО (?) ЖЕ ДВА СЛОВА, ТРУДЪ МОИСЕЯ ДЖУЛЬФИНСКАГО, РАЗСКАЗЫ ИЗЪ ЖИЗНИ [СВ. ОТЦЕВЪ, ТОЛКОВАНІЕ НА ДІОНИСІЯ АРЕОПАГИТА], ОТКРОВЕНІЕ ІОАННА, ИЗЪ ТОЛКОВАНІЯ І. ЗЛАТОУСТА НА ЕВАНГЕЛІЕ ІОАННА, ЕГОЖЕ ТРИ СЛОВА, ПИСЬМО КАТОЛ. ГЕОРГІЯ (IX) КЪ СИР. ПАТРІАРХУ ІОАННУ И СТИХЪ ГРИГ. НАРЕКСКАГО.

1.[1]) *Ք̃ի նուաստ ծառայից ծ̃ոյ ա̃ծատուր բանի սպասաւորս գումարեցի 'ի մի վայր զմկայութիւնքս յա̃ծաշունչ գրոց այսինքն 'ի Հին և Նոր կտակարանաց. 'ի պէտս ուսումնասէր մանկանց սիոնի։ Տիրա ն̃կս ք̃րզչաց և ա̃ծաբան վարդապետաց յոյժ պիտանիք. և վայելուչք 'ի փառս ք̃ի են.*

Нач.: *Անհատութիւն անպատշաճ և ոչ ա̃ծ ակն են.*

А. Объясненіе въ нѣсколько страницъ, почему Моисей не упоминаетъ діавола.

2. *Նորին քարոզ վասն խնդրոյ. 'ի բանն. խնդրեցէք նախ զարքայութիւնն ա̃յ և զարդարութիւն ն̃ր և այդ ա̃մ յաւելի ձեզ։*

3. *Համառօտ ժողովածու վ̃ս առ 'ի պատրաստ գոլոյ 'ի պէտք մատռութեան և սերտողութեան բանասիրաց ոչ իմաստնոց այլ նմանեաց իմոց իմաստակաց և տգիտաց. զինս թէ մոռացկոտաց. Հաւաքեալ 'ի նուաստ*

---

[1]) См. № 67.

Մօվսիսէ մեղսամածէ Ջուղայեցւոյ. 'ի Թվ՟ն. ՌՃԽԴ. ի փառս այ։

4. *[Պատմութիւնք ինչ 'ի վարուց ս. Հարանց։]*

5. *Վկայութիւնք 'ի․ գրոց սրբոյն Դիոնսի. իսկ այն որ մերձ բանին համդէպ լուսանցքին բէնն է նշանակէ թէ բանս այս ի բնաբանէն է. իսկ մենն այս ինքն մ'կնչէն.*

На поляхъ, дѣйствительно, тщательно выставлены всюду буквы *բ* и *մ* для того, чтобы отличить текстъ отъ толкованія къ нему.

6. *Յայտնութիւն և տեսիլ Յոհաննու աւետարանչին* (отрывокъ):

7. *Տաղկաքաղ հաւ''քլ 'ի բանից որբ''յն Յովհաննու Ոսկեբերանի աւետարանական մեկնութեան որ ըստ գՃիյն յհն''նու։*

8. *Նորին 'ի նոյն կիրկ''է վս Հիւրընկալութեանն 'ի բանն Աս''քլյ, որ ասէ «զհիւրասիրութեան զհետ երթայք».։*

9. *Երկր''դ կիրակէին. նորին քարոզ քառասունօրեա պահեալ զԽ. տիւ. և Խ. գիշեր ապա քաղցեաւ։*

10. *'Ի նոյն կրկէն դր''ձլ քր''գ վս զղջման և խոստովանութեան 'ի դէմս անառակ որդւոյն։*

11. *'Ի հաւտ''ոյ Թղթէն Գէորգեայ Հայոց կաթողոկոսի առ Յովաննէս պատրիարգ ասորոց վս ուրբաթողենլի(—զելի) զի ուտէ ամենայնի։*

12. *Տաղ Նարեկացւոյն։ «Սայլքն իջանէին 'ի լեռնէն եռ»։*

Запись въ концѣ 3-ей статьи:

Կոյից ծաղկանոց գրչուկս 'ի պէտս քրզողաց։ տր''իլ ժղ'վել 'ի սրբազան վրդպին Մովսէսի. որ և ցանկացեալ սրբազան վարդապետին Դաւթի եւ ծրել զսա. որ և ես անպիտան Մկըրտիչ և եթ անուամբ քհնայս գրեցի ոչ զրամոք այլ վս հգյ իմոյ և յիշատակ ծնողաց իմոց...

Արդ գրեցաւ Թիւն ՌՃԽՁ յամսեանն հոկտեմբերի իէ, 'ի քաղաքս Տօշ կոչեցելոյ որ է Սապահան։

№ 78.

120 л. in—8°, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ сорваннымъ переплетомъ, рукопись дефектна въ началѣ, въ концѣ, мѣстами и въ серединѣ; записи въ концѣ нѣтъ, а изъ записей въ текстѣ узнаемъ, что—заказчикомъ (*ստացող*) былъ священникъ Мелкисетъ (*Մէլքէսէթ*). На видъ рукопись XV—XVI в.

ИСТОРІИ ИЗЪ ВЕТХАГО И НОВАГО ЗАВѢТА, СИМВОЛИЧЕСКОЕ ИХЪ ТОЛКОВАНІЕ, ЖИТІЕ ГРИГОРІЯ ПРОСВѢТИТЕЛЯ, МУЧЕНИЧЕСТВО СТЕФАНА ПЕРВОМУЧЕНИКА, О ПОДОБІЯХЪ НЕБА И ЗЕМЛИ, ПРИТЧИ И ИЗРЕЧЕНІЯ [ГЛАВНЫМЪ ОБРАЗОМЪ ФИЗІОЛОГА], ЛѢТОПИСНЫЙ ОТРЫВОКЪ, СЛОВА ПРОРОКА ІОВА И ЖИТІЕ СВ. НЕРСЭСА СЪ ИСТОРІЕЮ РОДА ПАРТѢВОВЪ [СВЯЩЕННИКА МЕСРОПА].

1. *[Պատմութիւնք Հին և Նոր Կտակարանի]։*

2. *Յաղագս աւրինակի և ճշմարտի։*

Нач.: *Առաջին մարգարէք էին ժբ և նորայ աւրինակ էին ժբ աշակերտացն քի են։*

3. *Վարք սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին։*

Сохранилась всего одна страница.

4. *[Այ]ս է աւրինակ տան և եկեղեցւոյ։*

Нач.: *Իմաստութիւն շինեաց իւրն տուն և կանգնեաց սիւն. է։ իմաստութեամբ զա̃ծ պիտի տեսանել են։*

5. *Պատմութիւն սրբոյն Ստեփաննոսի թէ ո̃պ քարկոծեցաւ յետ ք̃ի. եռ այլ ոչ ոք էր նախատակեալ։*

Нач.: *Պուղոս առաքեալն քարոծեաց վնա պէ 'ի Հրէիցն էր են։*

6. *Հոգոյն գալուստն թէ ո̃պ եղև։*

7. *Յաղագս աւրինակելոյ զարդս երկնից և երկրի։*

Нач.: *Զի ո̃մ իմաստունք և մեկնիչք աւրինակեցին զգլուխ մարդոյս աւրինակ երկնից և զմարմինս աւրինակ երկրի են։*

8. *Առակք* (всего 22 страницы).

a. *Բարէխաւսէ* (sic) *առակս լու-յացն վ̃ս աւրինակի։*

b. *Առակ զոր ասացին իմաստասէրքն։*

9. [*Վ̃ս*] *անցեալ աւուրցն. վայ ինձ. ո̃. վայ ինձ։*

'Ի թվին։ մղե̃. շինեցաւ գանձակ։ զե̃ շինեցաւ Հաղբատ. և եկն շարժն։ Ժծ̃ առաւ գվին։ Ո̃խ. խաւարեցաւ արեգակն։ Ո̃լփ. զե̃մ առին տաճկունք։ Ծ̃ առաւ բջնի։ Ոծ̃ք առաւ տաւուշ։ Ծե̃. առաւ անիանայ։ ՈՀ̃լ զևանի սուլմանն եհար 'ի դառնի։ ՈՀե̃. թաթար եկն և կալաւ զտաճկունք։ ՈՃ̃. Յաթարին էառ զգանձակ։ ՈՃե թաթարին եկն և ծածկեաց զաշխարհս. կալաւ զաւաքն 'ի կայէն։ չկ̃ բ. էր առաւտչին եկն։ չ̃Հ էր որ շարժն եկն։ չՀ̃ե էր որ չաւապան հանին գնաց այլ չեկն։ չձ̃ւ էր սպառայինն Ռաւ աշուն։ չ̃ձէ. էր զամուրտաշն եկն։

Всего только.

10. *Բանք Յոբայ Մարգարէին։*

Статья эта заключаетъ главнымъ образомъ бесѣду Іова съ друзьями.

Нач.: *Այր մի̃ էր յաւսիկ աշխարհի որում անուն էր Յոբ են։*

11. *Յաղագս զարմի սրբոյն Գրիգորի պարթևի. բովանդակ պատմութիւն սրբոյն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի. որդոյ Աթանագինէի. որդոյ Յուսկանն. որդոյ Վրթանէսի. որդոյ սրբոյն Գրիգորի Հայոց լուսաւորչին. Յաթոռ Թադէոսի առաքելոյն պատմութիւն։*

Нач.: *Ութ և տասն ամի թագաւորութեանն Տրդատայ նստաւ յաթոռ սրբոյ առաքելոյն Թադէոսի լուսաւորիչն Հայոց սուրբն Գրիգոր են։*

№ 79.

100 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Начала и конца не достаетъ. Для одной части рукописи время—1702, мѣсто—Эчміадзинъ, переписчикъ—Киракосъ Ҭалынскій, для другой части время—1711, переписчикъ—Григорій, сынъ Аристакэса.

КНИГА АДАМА (ВЪ ДВУХЪ ИЗВОДАХЪ), КАЛЕНДАРЬ ВЪ СТИХАХЪ КИРАКОСА ҬАЛЫНСКАГО (АВТОГРАФЪ), ИЗРЕЧЕНІЯ ИЗЪ СВ. ПИСАНІЯ, ПЛАЧЪ ІЕРЕМІИ И ИСТОРІЯ ВОЧЕЛОВѢЧЕНІЯ І. ХРИСТА.

1. *Ադամգիրք։*

Извѣстное стихотворное произведеніе.

2 a. [*Տոմար չափաբերական։*]

Календарь въ стихахъ, съ послѣдующими объясненіями повода написанія его стихами въ 1702 г. (*ՌՃԾԱ*).

Нач.: *Յունվարի մէկն կաղանդ է. Վիզն յայտնութիւն և ջրա̃հն է են։*

Ե. *Այսուհետեւ կամիմ ասել զեձ. եկին նախ զսահմանողն զովել. և ապայ .Ի. տնով տաղաչափել. և դիւրինս գտնել:*

Начало:

Կամիմ ասել բան գովեստի,
Էսսայ մեծ հռետորի (sic)
Զ .Հ. նակն սահմանողի.
Մեծ խորհրդով հաստատողի:
Իմաստութեամբ յօրինողի.
Մեծ տոմարէն հայոց ազգի.
Էր սա ծանկեալ անգիտելի:
Բայց իմ գտեալ դիւրինս արի.
Բարունօրէն բացատրեցի ևն:

3. Изреченія изъ св. Писанія, въ четырехъ главахъ; каждая глава раздѣлена на строфы, и снабжена арабскими буквами въ ихъ числовомъ порядкѣ. Сохранилась часть 3-ьей и 4-ая глава.

Привожу для примѣра шестую строфу изъ четвертой главы, съ арабскою буквою ۹ :

Վավ

Բազմայուն անօրէնութիւն (sic) *զատեր ժողովրդեան իմոյ. քան զանօրէնութիւն Սոդոմայ կործանել. [°] իջեալս փոյթս. առնէին և ոչ ուրեք էր վաս[տակ] ձեռաց իւրեանց:*

4. *Աղօթք սրբոյն Երեմիայի մարգարէին:*

Всего двѣ страницы.

Нач.: *Յիշեայ տէր որ ինչ անցք անցին ընդ մեզ. նայեաց ևն:*

5. *Յայս* (sic) *է պատմութիւնն և պատճառ մարդեղութիւնն* (sic) *քի այ:*

6. *Պատմութիւն ելանելոյն Ադամայ ի դրախտէն:*

Всего сохранилось двѣ страницы.

Нач.: *Իսկ երբ անկաւ ադամ 'ի դրախտէն ևն:*

Изъ записи въ концѣ Книги Адама, I-й статьи:

Դարձեալ գոհանամ զքէն քս ած որ ետուր ինձ կարողութիւն տկարիս և անզօր փծուն գրչիս. Թալնցի Կիրակոս վրդպտիս որ հասուցեր աւարտ գրքիս: Որ կոչի Ադամ գիրք. հազար երորրդի (sic). *երիհկ յօրելի, եռնհնչի. երկեակ ամի. ի զահ էջման մի մխածնի, 'ի վեցն հոկտեմ. 'ի* (sic) *որ նհտկել օր էր մի գայլանես դայեկին սրբոյն հուփսիմեա և դաստիարակին: Եւ դարձեալ վերստին փոք և գոհութիւն քի որ ոչ ինչ ունէի կարողութիւն և զօրութիւն մէկ տող գիր գրելոյ: Քանզի հասեալ էի ամն ուտսուն* (sic) *որ մէկ զօզուկով*[1]) (sic) *չկարացի գրել .Բ. զօղլուկ եղի աչացս. իբրև զատուեր երեւիւր աչացս. այսպէս վայ տալով անձինս և գրէի և չափ եղեալ կշռէի զմեղս զիմս և զադամայն. և տեսի որ զիմ մեղքն քան զՄասիս, իսկ նրյն որպէս զհատ մանանխոյ... Դարձեալ կրկին և երեք կին խնդրեմ թողութիւն. զի չունէի ակն թէ կենդանի տեսանեմ զաւարտումն դրյս. կարծէի թէ շուտով կու մեռանիմ. վայ փութայի շաղ''ղեկլով որպէս թէ մուսաւատէ*[2]) *կանեմ. յետոյ թէ այլոց գրել տամ. վայն աղճատելով գրեցի. թողութիւն չնոր-*

---

[1]) Турецкое слово—*очки.*

[2]) Арабское слово—*черновая.*

*ձէք ընթերցօղք ինձ զառածեալ ծե-
ունի Թոլնցի Կիրակոս վրդպտի։*

*Եւ զարձեալ զայս ևս յուշ առ-
նեմ սիրելեաց քան զի ոմանք յեղբարց
ննդրեցին 'ի մէնջ եթէ զոյ հնար և
արող ես զպարզատօմարն կարճ 'ի
արճոյ ոտք հանել որ աշխարհի
ըհ̃ք և անգէտ մատաղ մանկունք
ուսանինւ և բերան առեալ երգելով.
և դիւրինս ուսանել և զեռաբոյսիկ
ուսուցանել. ա̃վ յանձն առի և արա-
րի. և աւարտեցի .Լ̃. տնով. որպէս
և տեսանէք, բաւէ՛։*

2. Въ концѣ молитвы Іереміи почеркомъ текста:

*Թվին .ՌՃԿ. յուլիս ամսոյ. ի̃է։
Ես գրեգորս գրեցի որ է որդի ըոըս-
ոակէսի։*

№ 80.

[(ը×12) + 27 + (գ×12) + 11 =] 106 л. in—12⁰, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), частью круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), въ досч. пер. Переписчикъ второй части рукописи—чтецъ Варданъ.

МОЛИТВЫ ВАРДАНА, ВАРД. НЕРСЭСА И МЕСРОПА.

1. *[Աղերսք մաղթանաց վարդան
[ր̃պտի 'ի տնօրինական տեղիս]։*

Между ними статья озаглавленная *Դաւանութիւն հաւատոյ ասացեալ Վարդան վ̃րդի։*

2. *Աղօթք առանձնակի արտահո-
ւաչ ձայնիւ պաղատանք ասարեալ
Ներսէս վարդապետի 'ի Լիմ անապատ։*

3. *Մեսրովբ վարդապետի ասացեալ
աղօթք և աղաչանք առ ամենամաքր
Կոյսն Մարիամ են։*

Тутъ же рядъ молитвъ.

Слѣдующая запись въ концѣ Молитвъ Вардана почеркомъ текста (*բոլորգիր*), надо полагать, заимствована изъ подлинника, съ котораго списанъ настоящій экземпляръ:

*Փառք եռակի անձնաւորութեան
և մի ա̃ծութեան հաւր և որդոյ և
հոգոյն սրբոյն ամէն։ Արդ՝ ասացաւ
և գրեցաւ ա̃ր և ա̃ծային՝ տառս՝ որ է
մաղթանք 'ի բոլոր ա̃մ ա̃ր տնաւրի-
նականքն ք̃ի ա̃յ որ է յե̃մ 'ի Վարդան
վր̃դպտէ 'ի թուականութեանս հայոց
.Ջ.Հ. և 'ի թագաւորութեան Լևոնի
որդոյն Աւշնի. և առաջնորդութեանս
երուսաղեմի ա̃ր Վարդանայ։ Սոցին
մաղթանօք ա̃ր մեզ ողորմեսցի ամէն։*

По Монастырскому каталогу, въ серединѣ рукописи почеркомъ отличнымъ отъ текста находится приписка:

*Ցիշատակ է աղօթից գիրքս ա̃ր Գրի-
գորին, թվին ռ̃ամխ, 'ի գրախարին։*

Мнѣ попалась при перелистываніи во второй части рукописи (գ,12а л.) слѣдующая запись круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*) среди текста, писаннаго скорописью (*նօտրգիր*).

*Ցորժամ առնես առանձնակի զաղ-
ոթիտան գրիչս յիշէ սուտ անուն Վար-
դան զպրի. որ զայս բանիրս գրեցի։*

№ 81.

[մը×12=] 216 л. in—8⁰, на бумагѣ, частью скорописью (*նօտրգիր*), частью круглымъ письмомъ, съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи нѣтъ въ концѣ. На видъ рукопись XVI—XVII в.

видѣніе богоматери [1]) и григорія просвѣтителя [2]), апокрифная епистолія о недѣлѣ [3]), о томъ же предметѣ Ефрема Сирина, рядъ житій и душеполезныхъ чтеній.

1. *Տեսիլ որ ծածանքին զոր ետես որ կոյսն Մարիամ վասն դժոխոցն։*

2. *Հարցմունք և պատմութիւն սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին։*

3. *Թուղթ Տն մերոյ Յի Քի, որ առաքեցաւ սա յերկնից 'ի յերկիր 'ի տաճարն որ առաքելոցն Պետրոսի և Պաւղոսի ձեռն 'ի մեծն 'ի Հռոմ քաղաքը։*

4. *Երանելոյն Եփրեմ վարդապետի ասացեալ վասն պահելոյ զաւր կիրակէին*

5. Житія Алексія Божьяго человѣка и дѣвственницы Маріаны.

6. *Պատմութիւն վասն աղօթից և խոստովանութեան։*

7. Житія и мученичества свв. Баграта, ученика ап. Петра, Абдулмесіи, Іуғиты (*Յուդիտայի*) и Киракоса, Катерины, Георгія Побѣдоносца, Іоанна Подвижника (*Գըրնեցոյ=Գրնցւոյ*) и Евагра.

8. *Վն բարձրամիտ անապատականացն։*

9. Житія дѣвственницы Маріамы, прозванной «Маріаносъ», блаженнаго Петра, блаженнаго отца пустынника, святыхъ подвижниковъ, дѣвъ пустынницъ (*անապատական մարդոր կուսանաց*).

10. *Նախերգանք և աւրհնութիւնք 'ի վր ունկնընդիր և միամիտ. մի-Համաւու ժողովրդեանն։*

№ 82.

[(*ժղ*×12)+1=] 169 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ кожаномъ переплетѣ. Записи не имѣется. На видъ рукопись XVIII—XIX в. Есть приписки.

толкованіе пѣсни пѣсней григорія н., исторіи изъ жизни свв. отцквъ, проповѣдь і. златоуста и епифанія кипрскаго.

1. *Մեկնութիւն երգ երգոց 'ի Հոգեշնորհ և իմաստապատում սան Սողոմոնի Արքայի Իէլի։*

Съ записью автора Григорія Н. въ концѣ, что толкованіе написано въ *Նիզ* арм. лѣтосч., т. е. 972 г.

2. [*Վարք Հարանց* (отрывокъ)։]

3. *Յովհաննու Ոսկեբերանի ասացեալ ճառ յաւետարանին մեկնութեանցն 'ի գալուստն Քի Յեմ քաղաքն արքայի։*

4. *Երանելոյն եպիփանու եպիսկոպոսին Կիպրացոյ ասացեալ է ճառս մեծի աւուր շաբաթու զատկին և յարութեան Քի եւն։*

№ 83.

166 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Судя по сохранившейся записи въ концѣ, время — 1699 г. (*ՌՃԽԸ*), а писецъ—Исаія (*սպասաւոր բանի*):

---

1) Н. Марръ, Изъ лѣтней поѣздки въ Арменію, Зам. и Извл. изъ армянскихъ рукописей, ст. XI.

2) ib., ст. XVI.

3) ib., ст. XII.

ЮСЛАНІЯ АПОСТОЛОВЪ, КНИГИ СОЛОМОНА, ИЗРЕЧЕНІЯ ОТЦЕВЪ ЦЕРКВИ И МУДРЕЦОВЪ, ВЪ ЧИСЛѢ НИХЪ ПОДВИЖНИКА ЕВАГРА, ИСТОРІЯ АДАМА, О РАЗРУШЕНІИ НАШЕЙ ЗЕМЛИ И ВТОРОМЪ ПРИШЕСТВІИ ВАРД. ІОАННА И ПРОПОВѢДИ.

1. *[Թուղթք առաքելոց։]*

2. *[Գիրք Սողոմոնի՝ երգք երգոց ևն։]*

3. *[Ասացուածք ս. հարանց վարդապետաց և իմաստասիրաց։]*

4. *Սրբոյն Եւագրեայ ճգնաւորց ճգնաւորի ա̃ցլ։*

5. *Պատմութիւն ելանելոյն ադամայ 'ի դրախտէն։*

Нач.: *Իսկ որ անկաւ 'ի դրախտէն ի աշխարհս* (sic) *ուրախութեամբ ...ացին 'ի վե̃յ արեգական լուսոյն մին- և երեկոյն ևն.*

За исторіею слѣдуетъ символическое ея толкованіе; подобнымъ толкованіемъ снабжена исторія рожденія Сиөа.

6. *Յոհաննու վրդ̃յպտի ասացեալ ...մ̃ ուրեմն աշխարհիս և վասն գատեանն և դատաստանին ք̃ի փրկչին մերոյ։*

7. *Նախ նկրդան* (sic) *քարոզի։*

8. *Օրհնութիւն որ գնի քարոզի սոփ։*

9. *Աղօթք և նախերգան քարոզի։*

№ 84.

[(իգ×12)+10=] 322 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ дощатомъ переплетѣ. По записи въ концѣ труда Өомы Аквинскаго (*իգ*, 7а л.), время—1625 (*ՌՀԴ*); писецъ—Хачатуръ. Есть приписки.

ТОЛКОВАНІЕ СХОЛІЙ КИРИЛЛА АЛ., СОЧ. ГРИГОРІЯ ТАТЕВСКАГО, РЯДЪ ПРОПОВѢДЕЙ, ПОУЧЕНІЙ И ТОЛКОВАНІЙ ТОГО ЖЕ ГРИГОРІЯ, ЕГО УЧИТЕЛЯ ІОАННА ВОРОТЁНСКАГО, ВАРД. ГЕОРГІЯ, ДАВИДА ФИЛОСОФА, ДУШЕПОЛЕЗНЫЯ СЛОВА, О ЗНАЧЕНІИ ЦЫФРЫ 10 И ПРОПОВѢДИ О СЕМИ СМЕРТНЫХЪ ГРѢХАХЪ.

1. *Գրիգորի աշակերտի Յոհաննու որոտնեցւո քաջ հռետորի աշխատասիրեալ 'ի լուծումն Պարապմանց սրբոյն Կիւրղի 'ի խնդրոյ ումեմն բանասիրի. Գէորգեայ նորին հարազատի։*

Въ концѣ этой статьи обстоятельное обращеніе автора къ Георгію.

2. *Եռամեծի և երից երանեալ բազմերջանիկ և տիեզերալոյս մեծ հռետորի. և անյաղթ փիլիսոփայի. հայոց մեծաց Յոհաննու որոտնեցւոյ արարեալ մեկնութիւն բանին որ ասէ. Ո՞ ստեղծ առանձ"։*

3. *Նորին Գրիգորի. լուծումն համառօտ դժուարիմաց բանից. 'ի գիրս գրչութեան։ Որոյ առխատագիսէ հռետոր է։*

4. *Նորին լուծումն համառօտ 'ի խրատ գրչութեան Գէորգեայ վարդապետի։ Զոր նախ խնդրեալ էր. 'ի նմանէ Կոստանդեա գրչի։ Եւ ապա զոյն էիրցանց* (sic) *Ստեփաննոսի։*

5. *Նորին մեկնութիւն վ̃ն գրոյն։*

6. *Դարձեալ խրատ նոյն Գէորգեա վ̃րդպտի, որ առ Ստեփաննոս զոյն երիցանց գր''ց։ Յաղագս գրչութեան արուեստի։*

7. *Վ̃ն ուսանւոր այբուբենից Գէորգեա։ Կրկին է զի մինն 'ի ղէմն Կոստանդեա խօսի։*

8. *Կանոնք յորժամ կամիցէն քեր-*

*տանել անձն. պարտ զայս կարգաւո-
րութիւնս կատարել։*

9. *Նորին Գրիգորի աշակերտի Յո-
հաննու համառօտ լուծումն ստորո-
գութեանց Արիստոտէլի։*

10. *Վասն գոյութեան ստորոգու-
թեան։*

11. *Յաղագս զօրութեանց անմա-
հական հոգւոյն։*

12. *Հրեշտակաց սրբութիւն։*

13. *Վերլուծութիւն Արիստոտէլի
ժ բանիցն 'ի Դաւթէ փիլիսոփայէ։*

14. *Քարոզ խոստովանութեան։*

15. *Յաղագս ծննդեան ամանամանին։*

16. *Նախերգան քարոզի* (два изъвода):

17. *Բանք պիտանիք։*

Душеполезныя Слова о разныхъ предметахъ, такъ, о мукахъ Христа, о Вел. Пятницѣ, о пресуществленіи, объ искушеніи, о сошествіи св. Духа, о любви, о покаяніи и слезахъ.

18. *Բանք պիտանիք և Ոգեշահք վն զղջման։*

19. *Խօսք սրբոյն Թովմայի. վաեմա-
կան վ[...]ի. Յաղինոյ ստացեալ յա-
ղագս գոյութեան և խորհրդածու-
թեան եկեղեցւոյ։*

20. *Վասն տաւն Համբարոյ որ է
թիւ կատարեալ և խորհրդական և
յօեալ ամենայնի զերակատար խմաս-
տութեամբ։*

21. *Քարոզ . Է. մահու չափ մեղաց։*

№ 85.

[*մր*/12 | 144 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Судя по записи, которая впрочемъ могла сохраниться изъ древняго подлинника, время — 1389, мѣсто извѣстный монастырь Кайпосъ, а писецъ—Яковъ Крымскій.

О ДУШѢ И ЕЯ СИЛАХЪ, О ДОБРОДѢТЕЛЯХЪ И О ПРИРОДѢ АНГЕЛОВЪ.

1. *Համառօտ հաւաքումն յա-
ղագս հոգւոյ և զաւրութեանց նորին
են։*

2. *Յղքն առաքինութեանց հոգւյն։*

3. *Վսն բնութե հրշտկց։*

Изъ записи почеркомъ текста (*մր*, ?? л.):

*Արդ ես Յակոբ Ղրիմեցիս ունայ-
նագործս 'ի բարեաց և ուխտազանց
գտեալս 'ի մէջ. նաև վատթարս 'ի
մէջ որբզանց* (sic) *քան անարժան
գտեալք։ Գրեցի զերեքեան գիրքս զայս
խմիւ ձեռամբ անարժան գրչի. ա-
ռաջին զհոգւոյ և զզաւրութեանց
նորին. երկրորդ առաքինութեանց հո-
գւոյն. երրորդ վն բնութեան հշկցն. 'ի
թուականութեանս հայոց ՄԾ թուա-
կանութեան .ՊԼԸ. և փոքրին .ՃՂ.
'ի գաւառիս եկեղեաց 'ի հռչակաւոր
վանքս որ կոչի Կայպոսի* (sic) *'ի առա-
քեալ լերինս սեպուհոյ ընդ հովանեաւ
կենաց բարեխաւսին սրբոյն Յակոբի։
Եւ եսու զաս՝ արբահամ արեգակն
բանի սպասաւորի և զրոց աշակերտի
քաջ հռետորին եզնկացայ Գէորգ վար-
դապետին են։*

№ 86.

94 стр. in—12°, на бумагѣ, скорописью (*նոտրգիր*). въ полотняномъ переплетѣ. По Монастырскому каталогу, рукопись написана въ *ՊԼԸ* арм. л.= 1389 г. рукою Арутюна. Въ этомъ году составленъ можетъ быть Календарь, представляющій содержаніе рукописи. На видъ рукопись XVII—XVIII в.

КАЛЕНДАРЬ СЪ РАЗЛИЧНЫМИ ЧЕРТЕЖАМИ И ТАБЛИЦАМИ, ՏՕՄԱՐԱՑՈՅՑ.

№ 87.

[(լ×12)+14=] 374 л. in—12⁰, на бумагѣ, мелкимъ круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ нотными знаками, съ украшеніями и съ изображеніями святыхъ. Отъ записи сохранились только (*Ա*, 11a л.) начальныя три строки, не содержащія никакихъ данныхъ. На видъ рукопись XV — XVI в. Есть позднѣйшія приписки.

КАНОНЫ (богослужебныя пѣсни), ՇԱՐԱԿԱՆ ՁԵՌԱՑ.

№ 88.

[(իա×12)+10=)] 262 л. in—16⁰, на пергаментѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями и изображеніями святыхъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1634 г. (*ՌՁԳ*). Писецъ Эліазаръ (*Եղեազար*); собственникъ Карапетъ пріобрѣлъ рукопись въ 1637 г.

ІИСУСЪ СЫНЪ И РЯДЪ МЕЛКИХЪ ПРОИЗВЕДЕНІЙ НЕРСЭСА БЛАГОДАТНАГО, ГИМНЪ КРЕСТУ ВЪ СТИХАХЪ НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО, ПЛАЧЪ ОВЪ ОПУСТОШЕНІИ АРМЕНІИ СТЕФАНА (1299 по Р. Х.), **СЛОВА О ЛЮБВИ КО ХРИСТУ АРАКЕЛА СЮНІЙСКАГО И ЖИТІЕ ГРИГОРІЯ ТАТЕВСКАГО.**

1. *[Յս̃ որդի։]*

2. *Նորին տեառն Ներսէսի բանի հաւատոյ ոտանաւոր տաղիւ չափաւորեալ։*

3. *Տն̃ Ներսէսի բան խրատու։ Ուսումնականաց մանկանց 'ի դիմաց այրուբենից տառիցս ոտանաւոր չափով։*

4. *Նորին բանի հաւատոյ վս̃ անեղին և եղելոյ։*

5. *Նորին բան 'ի խրատ հոգոց համայնից 'ի դիմաց մերոյին տառից։*

6. *Նորին յաղագս յերկնէ և դարդուց Նր̃ 'ի չափ ԲԺ ից. պարզեալ ոտանաւոր։*

7. *Նորին այլ չափ տող 'ի խնդրոյ անուն Նախապրծ տաղիս տան Ը։*

Нач.: *Միշտ էիր անեղ բնութիւն էն.*

8. *Ներբողեանք կենսատու խաչին քի̃. Առ 'ի հաւրէն մերմէ դաւթի անյաղթ փիլիսոփայի ասացեալ, զոր մեծ քահանայապետն մր̃ և Հովհան քաջ տրն̃ Ներսէս տարածեալ շարայարեալ ոտանաւոր չափով։*

9. *Ցիշատակարան առակացն. Սողոմոնի. զոր իւրեան ձեռօք գրեաց Ներսէս։*

10. *Բան բարբառնկն ողբոյ դիմէկն 'ի դիմաց Վաղարշապատու որ կաթուղիկէին. ողբասացն և ձայնք աշխարհական .ՅԸ. անհաւ"ն հեծեծանօք. վասն աւերման աշխարհիս Հայոց։ Ես բանն սպառեալ հրապուրեալ և թագաւորութեան հ' մյգւնդ իշխանութեամբ։ Տարեալ ն''ԽԸ''ն (չափաբերական) բերմամբ հոմերական արհեստիւ 'ի ստեփանոսէ սիւն''ց այցելեն. 'ի խնդրոյ շնորհազարդ վարդապետին Խաչատուր Կեչառցյ. 'ի թվին ,չխը։*

11. *Բանք բաղձականք 'ի հոգեկան մասաց. խանդակաթմունք սիրոյ. Առ ճշմարիտ բաղձալին քս̃. Առեալ յերգերգոյէն հոգէպէս իմացմամբ. 'ի տր̃ առաքելոյ Սիւնեաց եպսկ̃ ասացեալ աշակերտի մեծ վարդապետին Գրիգորին Տաթևացւոյն։*

12. *Արեգի .Զ. և Մարտ .ԺԴ. վարք և յիշատակ. մեծ վարդապետին մերոյ Գրիգորի Տաթևացւոյն։*

Въ записи въ концѣ рукописи собственникъ Карапетъ говоритъ о современномъ ему католикосѣ Филиппѣ, что онъ—

առ հովանեաւ իւր ունի հարիւր ազատաւորս զօրս՝ վարժականս և հանճարատեսչս 'ի կիրթս հրահանգից դաստիարակեալք և տնավիճակեալք։ Զորս ես սպասաւոր զոլով սոցա ըստ մարթոյ պիտոյիւք. 'ի շինութիւն սոցա զտեղ ուսուցն կենաց (sic) *իմոց. 'ի գործ մատակարարութեան տեղ պիտոյից։ Եւ արդ աղաչեմ ձեզ։*

Запись заканчивается:

Այդ' (sic) *և յիշել մաղթեմք՝ խուն դաշխատողսս առ սա՝ վուէք Սիմէոն և զՄարտիրոս դպիր։ զոր ոսկեաւ և երփնաերփ որակօք ծաղկեցաք և պերճացուցաք զսա և զյիշատակարանս գրեցաք.*[1]) *'ի հայրենեաց տեառն տէրս Կարապետի յաքներախտի առ եղբայրական զսաս որ 'ի էջմիածնի աթոռոյ կայսերեալք զոն։ Որում տէր տորմեսցի. առ հասարակ ամենեցուն մեզ. յաւեան սովիմալի և հանրապումարթ ըստ մեծի ողորմութեամբ և զթութեամբ* (sic) *իւրով. յաջակողմանն դասակցելով մշտնջենաւոր յաւիտենիւ։ Ամէն։*

№ 89.

[(*դզ*×12) +6=] 198 л. in—16°, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XV—XVI в. Имѣются позднѣйшія приписки.

О РАВЕНСТВѢ АПОСТОЛОВЪ МХИТАРА СКЕВРСКАГО, О РАВЕНСТВѢ АРМЯНСКОЙ ЦЕРКВИ СЪ РИМСКОЙ И ЭФЕССКОЙ, ПРОТИВЪ ЕРЕТИКОВЪ СТЕФАНА СЮНІЙСКАГО И ПИСЬМО ВАРДАНА [ВАҺРАМА].

1. *Մխիթար քահանայի Սկեւռացւոյ Պատասխանիք յաղագս հաւասարութեան երկոտասան առաքելոցն ընդ դէմ այնոցիկ որ նուազ առնեն զմեծասա[ս]նոն իշխանութեամբ քան զՊե"տր։*

2. *Վասն հայոց եկեղեցւոյն զի հաւասար է հռոմայ եկեղեցւոյն և Եփեսոսի որ այժմ անպատուի 'ի յունաց վասն համապատութե առաքելոցն մերոց։*

3. *Ընդդէմ Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոս՝ տիեզերալըյս և իմաստուն վարդապետի ասացեալ 'ի դիմաց հերետիկոսաց։*

Между прочимъ рядъ его же разсужденій противъ діофизитовъ.

4. *Կոստանդեայ զոր գրեաց յանձապահ զգեակն Հռոմկլայէ առ Թագաւորն Հեթում. 'ի մայրաքաղաքն Սիս. Պատասխանի Թղթոյն որ 'ի պապէն բերաւ առ Թագաւորն Հեթում. 'ի ձեռն ծառայ'իկաթին՝ որ կոչէր տիմանջոտիկաթ։ 'ի թվ Հայոց .ՈՂԷ. գրեցաւ 'ի ձեռն արդիւնական վերին վարդանայ՝ յարմարեալ։*

Нач.: *Թ՟րի տեր հայոց Հեթմոյ 'ի տէր խնդալ. Յառաջեալ գրոցդ քո եւ։*

№ 90.

[*դա*×12=] 132 in — 16°, на пергаментѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*),

1) Дѣйствительно, почеркъ записи Карапета отличается какъ отъ текста, такъ отъ записи къ тексту писца Іоанна. Слѣдовательно, рукопись, купленная Карапетомъ спустя 3 года по написаніи, была еще безъ иниціаловъ и украшеній, кои и поручилъ онъ сдѣлать мастерамъ этого дѣла.

съ нотными знаками и украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XV—XVI в.

ЧАСОСЛОВЪ И ЛИТУРГІЯ, ՓՈՔՐԻԿ ԺԱՄԱԳԻՐՔ և ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ.

№ 91.

[(մր×12)+4+19=]237 л. in—fol.⁰, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1666 г. (ՌՃԺԵ). Мѣсто — Дсегъ ('ի գիւղն Դսեղ), въ церкви Григорія Просвѣтителя. Заказана рукопись Бекларомъ и сыномъ его Мартиросомъ въ 1663 г. (ՌՃԺԲ), въ царствованіе Шаh-Абаса, во дни католикоса Якова (և առաջնորդ մեր ուխտին սանահնոյ պայծառ և անշէջելոյն տէր Սարգսին և Հախբատայ աթոռոյն տէր Աւետիսին, և իշխանութեան տանս Լոռու Իսայդանի որդի Սէփիխանին. Մելիք և քալանթար. Քարայ խոստրով (sic) բէկին. և էլիզբար բէկին). Имѣются приписки.

ЧАСОСЛОВЪ, ПСАЛМЫ И ПРАЗДНИЧНАЯ МИНЕЯ, ԱՏԵՆԻ ԺԱՄԱԳԻՐՔ, ՍԱՂՄՈՍՔ ՈՒԹՆ ԿԱՆՈՆՔՆ ԼՐԻԻ և ՏՕՆԱՑՈՅՑ.

Въ концѣ рукописи пришитъ отрывокъ изъ рукописнаго Евангелія.

№ 92.

Рукопись in—4⁰ въ два столбца, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи въ концѣ нѣтъ. Въ 1644 г. (ՌՂԳ) рукопись куплена епископомъ Мхитаромъ въ память о себѣ и братіи Севанскаго острова и принесена въ даръ монастырю ('ի դուռն սբ Առաքելոցն):

ЧАСОСЛОВЪ, ԱՏԵՆԻ ԺԱՄԱԳԻՐՔ.

№ 93.

308 стр. in—fol⁰., на синей бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1804. Писецъ—вардапетъ Мануэль. Свѣрялъ съ подлинникомъ авторъ.

ЗАВѢЩАНІЕ ДУШЕПОЛЕЗНХЪ СЛОВЪ М. З. ХОЧЕНЦА ЭРИВАНСКАГО.

Заглавный листъ:

Կտակագիր հոգեշահ բանից: Շարադրեալ 'ի Մարգար Զաքարեայ Խոճենց Երևանցւոյ 'ի մեծի խաչ-ս Հիւանդութեան իւրում: Ցաղագս վերջոյն ծննդեամբ ստացմանն երկնից յաւիտենական արքայութեան մերոյ. և վս՟ Ազնուութեան և յառկութեան նր՟ 'ի միւս նոմ յանքան կենդանեաց: նաև վս՟ հնգից զգայարանաց ն'րին և վս՟ բանի և ձգզս ունանց զլխաւոր մարմնական կրից: և առաքեալ յզմեւորին՝ առ որդին իւր Զաքարեայ որ է Մարգար Զաքարեայ Խոճենց: Հասար առաջին 'ի Ս. Պետերբուրգ, յունիսի 15. 1793. և ապա աշխատասիրեալ բան ինչ 'ի վր՟ Ճշմարիտ Հաւատոյ Աւարնին վկյութեան. Հիմնեցելոյ յակզբանէ առ իւնոյ մերոյ և 'ի զլխաւորին փափկութեան և ծաղկաքաղ Հաւաքեալ 'ի բուրաստանէ գրեանց Աստուածաշունչ վկյտոյ և կրկին առաքեալ առ որդիս իւր Զաքարեայ, և Ստեփան Խոճենց:

№ 94.

551+282 стр. (еще 21 л. оглавленія) in—4⁰ въ два столбца, на синей бу-

б.

магѣ, скорописью (նոտրգիր), двѣ книги въ одномъ переплетѣ. Время—1758 г. Писецъ—Арутюнъ (դպիր).

ВОСКРЕСНЫЯ ПРОПОВѢДИ,
ԿԻՒՐԱԿԷԻՑ ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ.

№ 95.

[(ԼԹ×12)+3=] 471 л. in—4° въ два столбца, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Отъ записи въ концѣ сохранилась часть: послѣдній собственникъ (վերջին ստացող)—вардапетъ Моисей. На видъ рукопись XVI в.

ТАРСОНСКІЙ СОБОРЪ СЪ СИНОДАЛЬНЫМЪ СЛОВОМЪ НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО [1]).

Յաճախումն և 'ի տիեզերական ժողովն Տարսոնի որ եղև 'ի շրջան ընթացից ժամանակի .ՈԽԶ. Թուականի Հայոց հրամանաւ [և] համահրեշտակ կաթողիկոսին Հայոց Գրիգորիսի եղբաւր որդւոյն սրբոյն Ներսիսի. Յաջորդի առաքելական աթոռոյ. Սրբոյն Գրիգորի և քաջապսակ արքային Հայոց Լեւոնի։ Սակս միութեան եկեղեցւոյ։ Ատենական խաւսք մեծին և սրբոյն Ներսիսի։ այնմ քաղաքի աթոռակալի և ճ̃ծախաւս վրդ̃պտի։

№ 96.

870 стр. in—8°, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ немногими украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1646 (ՌՂԵ). Мѣсто—Ачананъ (ընդ հովանեաւ ս̃ր առաքելոց Ստափէի և այլ բազմազումար սրբոցս). Писецъ—священникъ Мелкиседъ. Заказчикъ еп. Аристакэсъ (դիտապետ Ըռըստակէս). Есть и приписки.

Содержаніе=№ 95.

Въ записи между прочимъ писецъ проситъ— *յիշել զանյիշելիս Մելքս՛՛ և զծնօղսն իմ զյովանէս քհ̃յն և զմայրն իմ եղ՛՛սբեթն. որ գերի վարեցաւ .Գ. որդւովք և այլ ոչ դարձաւ։ վս̃ ծովացեալ մեղաց իմոց։*

№ 97.

472 стр. in—fol° въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (նոտրգիր), въ переплетѣ. Время—1793 г. Мѣсто—Константинополь. Писецъ — Стефанъ, «послѣдній слуга» еп. Севаст. Іоанна (Սեբ՛՛ստե՛՛ն Յովհաննու).

ИСТОРІЯ НИКЕЙСКАГО, КОНСТАНТИНОПОЛЬСКАГО И ЭФЕССКАГО (I) СОБОРОВЪ,
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՐԻՑՍ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ ՈՐՔ 'Ի ՆԻԿԻԱՑՆ. 'Ի ԿՈՍՏԱՆՏԻՆՈՒՊՕԼԻՍՆ ԵՒ ԵՓԵՍՈՍ ԱՌԱՋԻՆ·

№ 98.

331 стр. in—8°, на бумагѣ, скорописью (նոտրգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1793. Мѣсто—Константинополь. Писецъ—Стефанъ.

ВТОРОЙ ЭФЕССКІЙ СОБОРЪ И ПОСЛАНІЕ ЛЕОНА КЪ ФЛАВІАНУ.

Заглавный листъ:

Սր̃ և տիեզերականագումար երկրորդ ժողովն Եփեսոսի ընդդէմ Փլաբիանոսի երկաբնակ Բոդգա—ոքին Կ.-Պոլսոյ. արարեալ 'ի մեծ վկայէն քր̃ ն̃րյն Դէոսկորոսէ Հայրապետէն Աղէքսանդրիայու։ Արտահանեալ 'ի գործոց գր̃էն քաղկեդոնի ժողովոյն և Թարգմանեալ 'ի հելլենացւոց լեզուէն 'ի Հայ բարբառ 'ի կոստանդնուպօլսեցի Գէորգ վարդապետէն։ 'ի

---

[1]) Въ записи рукопись эта названа *մեկնիչ աղօթից*.

մէջ Դպրատանն փարիզու մայրաքաղաքին Ֆրանձայու (sic)։

Թուին Քի ՌՉԺ. և Հայոց ՌՃՄԵ(Թ) ին և վերստին նկարագրեալ ձեռամբ Ստեփաննոս յետնեալ սպասաւորէս էի (բանի) Արծաթանեցւոյ 'ի 1793 *Թուոյն Քի 'ի օրթագիւղն Կոստանդնուպօլսոյ ընդ հովանեաւ մր Անծանի տաճարիս (յօրինակէ գրեցելոյ՝* 1754 *Քի)։*

Въ концѣ этой Исторіи:

Նամակ կամ Տումար ամենայն Լեօն Եպիսկոպոսին գրեալ առ Փլաբիանոս Եպիսկոպոսն առմ պլու։

№ 99.

[(*ԻԹ*×12)+7=]355 л. in—4° большого формата въ два столбца, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1660 (*ՌՃԹ*). Мѣсто г. Бидлисъ *ընդ հովանեաւ սրբոյն Սարգիս զօրավարին ւ այլ սրբոց տաճարացն որ կան 'ի միջի*). Заказчикъ вард. Давидъ Бидлисскій. Записи имѣются въ текстѣ и въ концѣ рукописи.

ТОЛКОВАНІЕ ПОСЛАНІЙ ПАВЛА, ИЗЪ СОЧ. ЗЛАТОУСТА И ЕФРЕМА СИРИНА.

Երանելոյն Յովհաննու ոսկեբերանին Կոստանդնուպօլսի եպիսկոպոսի. և մր Հօրն Եփրեմի. Համառօտ Մեկնութիւն Թղթոցն Պօղոսի Առաքելոյն։

Изъ записи въ концѣ:

Զոր տեսեալ զօրին [Մեկնութեանս] անչափ քաղցրութիւնն և լանասրիկ մեծութիւնն սրբազան և քաջ փիլիսոփայն, անյաղթ իմաստունն և երանաշնորհ հռետորն և ճարտարն վրդպն Դաւիթ սիրողն սրբութեան և մեկնողն տմ խրթնածանուկ գրոց Հին և Նոր կտակարանացն, որ եռափափագ սրտիւ և յօժար կամօք ետ գրել զսա յարդար վաստակոց իւրոց ևն։

Интересно знать, по недоразумѣнію ли только расточаются этому Давиду, вардапету XVII в., эпитеты «славный философъ», «непобѣдимый мудрецъ» и т. п.

№ 100.

[(*Լ*×12)+11=] 371 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (*նօտրգիր*), съ нотными знаками и украшеніями. Время—1693 (*ՌՃԽԲ*). Писецъ вардапетъ Мкртичъ Аштаракскій писалъ для молодого племянника Іоанна. Художникъ—мастеръ Саргисъ.

КАНОНЫ (Богослужебныя пѣсни), ՇԱՐԱԿԱՆ.

Въ записи въ концѣ рукописи писецъ между прочимъ говоритъ:

Մի խնայէք զողորմին քանզի բազում նեղութեամբ գրեցի. զի եղանակն ձիւնաբեր էր և ես ծերացեալ և 'ի լուսոյ նուազեալ զոր Հոկտեմբերի սկսայ և 'ի մարտի աւարտածի (sic) *յուսադրութեամբ Սարգիս վարպետին քանզի ես զոր ինչ գրէի նա ծաղկէր իսկոյն՝ զոր տր Ջս յոյն բնաւից տացէ նմա վարձս ըստ վաստակոց նորին ևն։*

№ 101.

43 л. in—12°, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*բոլորգիր*), въ кожаномъ переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XVII—XVIII в.

КАЛЕНДАРЬ съ разными чертежами и таблицами, ՏՕՄԱՐԱՑՈՅՑ.

№ 102.

487 стр. in—12⁰, на синей бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XVIII—XIX в.

ТОЛКОВЫЙ СЛОВАРЬ, ԲԱՌԱՐԱՆ ԱՌՋԵՌՆ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ.

При объясненіи словъ дѣлаются ссылки какъ на духовныя, такъ и на свѣтскія книги; объясняются и народныя (աշխարհաբար) слова; иногда слова объясняются груз. словомъ. Вотъ два три примѣра:

ամանակ || *խօսք. ատամ* .1.1 : *կ. Ամանութիւն է մերթ նշանակում. պէսպէս օրինակք. իմէ Նշանակէ խորթնարանութիւն. զոր լուծանելն է դժուարին: խմա.* 8. 84. *խայտառականք:* 2 *Մկ.* 6.10:

Խաւարգ. է անուն ծառ բանջարոյ: Թուք || *ջեզար սեպակոց.* 2 *Թագ.* 18. 33. ფილტვი. *Հոտել. Ցատանել կամ կորել զծիւղ որթոյ. զի աղտղաբեր լինի որթն.* გასხლვა ვაზისა.

№ 103.

149 стр: in—12⁰, на бумагѣ, частью круглымъ письмомъ (բոլորգիր), частью скорописью (նօտրգիր). въ кожаномъ переплетѣ.

МОЛИТВЫ ВЪ СТИХАХЪ и ПРОЗѢ, ՏԵՏՐԱԿ ԱՂՕԹԻՑ.

№ 104*.

Рукопись написана въ 1865 г.

ИЗЪ КАНОНОВЪ (Богослужебныхъ пѣсенъ) ПОКАЯНІЯ.

М. К.: *Տետրակ քաղուածոյ յապաշխարութեան շարականացն, 'ի ձգնազգեաց գաւառու վարդապետէ Տրդատեան 'ի միաբանէ սրբոյն Սեւանայ. ձեռնի յիշատակագրանս գրեալ 'ի* 1865 *ամի:*

№ 105

225 стр. in—8⁰, на синей бумагѣ, круглымъ письмомъ (объясняемыя слова) и скорописью (толкованія), въ досчатомъ переплетѣ съ сорванной кожею. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XVIII—XIX в.

ГЛОССАРІЙ, ԲԱՌԱՐԱՆ, книжнаго армянскаго языка съ объясненіями на народномъ языкѣ.

№ 106.

350 стр. in—12⁰, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Писецъ діаконъ Арутюнъ Тифлисскій. Даты въ записи, имѣющейся въ концѣ рукописи, нѣтъ. На видъ рукопись XVII—XVIII в.

СБОРНИКЪ МОЛИТВЪ СВ. УЧИТЕЛЕЙ (ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ), ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ ԱՂՕԹԻՑ.

№ 107.

274 стр. in—8⁰, на бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), въ кожаномъ переплетѣ. Рукопись дописана 1 Марта 1855 г. инокомъ Арутюномъ Хач. Марджанянцомъ Ширакскимъ для Севанской братіи.

СБОРНИКЪ КАНОНОВЪ ИЗЪ РАЗНЫХЪ УЧИТЕЛЕЙ ЦЕРКВИ И ПОУЧЕНІЕ СВЯЩЕННИКА САРГИСА.

1. *Կանոնագիրք:*

2. *Աշխարհի և մանաւանդ բարոյ տեղւոյ. ապաշխարողի բանիք Աստուա-*

ղեալք 'ի Սարգիսէ ումեմնէ պիտակ նուամբ քշնչէ սակս վարժման ան- ին իւրոյ։

№ 108 [1]).

415 стр. in—12°, на бумагѣ, скоро- исью (նոտրգիր), въ кожаномъ пере- летѣ. Записи нѣтъ. Рукопись возоб- овлена въ 1857 г. и снабжена указа- елемъ. На видъ рукопись XVIII—XIXв.

РУДЫ ВАРД. ГЕОРГІЯ, НѢСКОЛЬКО КРАТ- ИХЪ ГЕОГРАФІЙ, ВЪ ЧИСЛѢ НИХЪ ГЕО- РАФІЯ ВАРД. ВАРДАНА (նորոգ Բարդ- անիսին և երկրոյս լուսաւորչին), АМѢТКИ ОБЪ ЕРЕТИКАХЪ, СТИХИ ВАРД. РИСТАКЭСА (վն ծնագարկին հոռոմոց ր յոյնք կոչին) И ПУТЕШЕСТВІЕ ЕПИСК. РЗНКАЙСКАГО ВЪ СТРАНУ ФРАНКОВЪ պատմութիւն ֆռանկաց երկրին զոր եսեալ եզնկացի Սար[գ]իս եպս. և բեաց(°) զքրքանցն զոր [տե]սի աչօք մբք և զորպիսութիւն որ է այսպէս)։

№ 109.

[(ժն×12)+29=) 209 л. in—16°, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր) въ досчатомъ переплетѣ. Время—1432 г. (ՊՁԱ). Мѣсто—Трапезундъ. Писецъ— инокъ Яковъ. Рукопись дефектна въ концѣ. Запись находится за статьею о чудесахъ въ Антіохіи.

ИСТОРІИ ИЗЪ ЖИЗНИ СВЯТЫХЪ ОТЦОВЪ, ИЗРЕЧЕНІЯ И МЫСЛИ XII ОТШЕЛЬНИКОВЪ (Խուսք, մտածութիւնք և խոր- հուրդք. ժբ. միայնակեացն), О ЧУ- ДЕСАХЪ ВЪ АНТІОХІИ (Վն զքանչելեացն որ յԱնտիոքի վասն կուսանաց եղեն), АКРОСТИХЪ НЕРСЭСА БЛАГОДАТНАГО (ВЪ АКРОСТИХѢ ЧИТАЕТСЯ АЛФАВИТЪ: Ա.Ծ ա- նեղ են... Բանք որ ի ծոց են) И РЯДЪ ПРОПОВѢДЕЙ (Քարոզք).

№ 110.

[(ու×12)+27=] 399 л. in—12°, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (բոլորգիր), съ нотными знаками и украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1464 (ՋԺԳ). Мѣсто монастырь Аргеланъ въ области Арберани (въ рукописи 'ի յերկիրս Տարբերունոյ). Писалъ по прось- бѣ Вардана, настоятеля Мецопской обители, монахъ Лазарь, которому не довелось дожить до окончанія руко- писи.

БОГОСЛУЖЕБНЫЯ ПѢСНИ, ՇԱՐԱԿԱՆ·

Изъ записи въ концѣ рукописи:

Արդ աղաչեմ զձեզ հայրք և եղ- բարք յիշեցէք... զթանչայաղթ փի- լիսոփայն զՎարդան կրօնաւորն զատա- ցող սորա և զքարի նահատակ զՑօհ- հաննէս հոգևոր որդին իւր ենւ

Դարձեալ աղաչեմ զձեզ որ հայրք և եղբարք զուսո անուն էրէց զաղա- րիայ. որ զշարականս խաղեցի. և զսակաւ յիշատակարանս գրեցի. և զմկրտիչ կրճրն. և զծաղկող վարպետն. զՄինաս կրաւնաւորն. և զյակոբ կրճրն որք աշխատեցան 'ի փոքն փոլ խողէն ենւ

[1]) Слѣдующія три рукописи, стоящія въ библіотекѣ рядомъ съ послѣднею (№ 107), не внесены въ Монастырскій каталогъ 1870-го года и не снабжены ярлыками съ номеромъ и обычною надписью 'ի գրեանց գրատան Անապատին Սևանու.

ХРОНОЛОГИЧЕСКІЙ СПИСОКЪ РУКОПИСЕЙ

а) Съ точною датою:

По Р. Хр.			
965	(М. К.)	№	1.
1280	—	›	7.
1304	—	›	10.
1315	—	›	20.
1420	—	›	43.
1425	—	›	11.
1427	—	›	8.
1432	—	›	109.
1438	—	›	51 а.
1451	—	›	15.
1464	—	›	42.
1464	—	›	110.
1471	—	›	11.
1490	—	›	5.
1491	—	›	17.
1559	—	›	4.
1594	—	›	27.
1603	—	›	6.
1620	—	›	31.
1625	—	›	84.
1634	—	›	88.
1640	—	›	35.
1646	—	›	96.
1647	—	›	14.
1651	—	›	18.
1660	—	›	99.
1664	—	›	21.
1666	—	›	91.
1669	—	›	29.
1677	—	›	24.

По Р. Хр.			
1678	(М. К.)	№	75.
1678 1697	—	›	59.
1683	—	›	20.
1683	—	›	64.
1685	—	›	22.
1693	—	›	100.
1697	—	›	77.
1699	—	›	83.
1699	—	›	37.
1702 1711	—	›	79.
1719	—	›	65.
1720	—	›	72.
1754	—	›	50.
1758	—	›	94.
1766	—	›	25.
1774	—	›	67.
1793	—	›	97.
1793	—	›	98.
1804	—	›	93.
1806/9	—	›	63.
1814	—	›	45 и 46.
1828	—	›	53.
XIX в.	—	›	62.
1833	—	›	49.
1835	—	›	71.
1855	—	›	107.
1865	—	›	140.

b) съ предѣльною датою, на основаніи записей и приписокъ:

По Р. Хр.			По Р. Хр.	
X в.	— № 2.		1634—1648	— № 16.
до 1020(М.К.)	— › 9.		до 1644	— » 92.
до 1227	— › 32.		— 1694	— » 33.
1321—1793	— › 80.		— 1751	— » 38.
1389 (?)	— › 85.		— 1756	— » 30.
около полов. XV в.	— › 41.		съ 1757	— » 58.
XV в.	— › 23.		до 1826	— » 74.

XVIII—XIX до 1857—№ 108.

c) съ предѣльной датою, на основанія палеографическихъ данныхъ:

X в. (М. К.)	— № 3.	XVI—XVII в.	— № 52.
XIV в.	— » 61.	XVI—XVII в.	— › 81.
XV—XVI в.	— › 51.	XVII—XVIII в.	— › 66.
XV—XVI в.	— » 60.	XVII—XVIII в.	— › 86.
XV—XVI в.	— » 68.	XVII—XVIII в.	— › 101.
XV—XVI в.	— » 69.	XVII—XVIII в.	— › 106.
XV—XVI в.	— » 78.	XVIII—XIX в.	— › 76.
XV—XVI в.	— » 87.	XVIII—XIX в.	— » 82.
XV—XVI в.	— » 89.	XVIII—XIX в.	— › 102.
XV—XVI в.	— » 90.	XVIII—XIX в.	— › 105.
XVI в.	— » 95.	XIX	— › 70.
XVI—XVII в.	— » 12.	XIX	— › 73.

Между перечисленными рукописями съ предѣльной датою, возможно, найтдся экземпляры съ точной датою, ускользнувшею отъ моего вниманія, а также окажутся какія либо хронологическія данныя для опредѣленія времени оставшихся непріуроченными десяти рукописей №№ 13, 26, 28, 34, 36, 39, 4 47 8 и 103.

УКАЗАТЕЛЬ ИМЕНЪ.

Буква h, транскрипція армянскаго հ, не принята въ разсчетъ при составленіи алфавитнаго порядка.

итут Литерату